

Addendum Hoofdstuk 9.

Exposé. Bij de inleiding op het Bijbelboek Spreuken heb ik een overzicht gemaakt van alle teksten waar in de woorden “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” voorkomen. Deze teksten zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament staan in de eerste kolom met als opschrift “Bijbelvers”. De tweede kolom is een (afgeleide) vorm van het Hebreeuwse woord “חכם” zoals dat in de Biblia Hebraica voorkomt. De derde kolom zijn de equivalente (afgeleide) vormen in de Griekse taal zoals deze in de Septuaginta of in het Nieuwe Testament voorkomen.

Opgemerkt moet worden dat in sommige gevallen de volgorde in de Biblia Hebraica verschilt met die in de Septuaginta wanneer we die vergelijken met de Biblia Hebraica. Deze verschillen zijn vrij groot. Er zijn onderling afwijkende verzen zoals in Spreuken 25:14. De Septuaginta heeft een langere tekst. Er zijn circa honderd en dertig spreuken meer en in dertig gevallen is een enkel versdeel toegevoegd. De rangschikking van de laatste hoofdstukken is afwijkend.

Na Spreuken 24:23-34 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta Spreuken 30:1-14 waarbij Agur en de moeder van Lemuël niet worden genoemd.

Na Spreuken 25:1-29:27 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta Spreuken 24:23-34.

Na Spreuken 30:1-14 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta Spreuken 30:15-33.

Na Spreuken 30:15-33 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta Spreuken 31:1-9.

Na Spreuken 31:1-9 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta Spreuken 25:1-29:27.

Na Spreuken 31:10-31 in de Hebreeuwse tekst heeft de Septuaginta eveneens Spreuken 31:10-31.

Wat is er de verklaring van? Ondanks dat de Septuaginta een belangrijke tekstgetuige is, verdient de Masoretische tekst van het Oude Testament toch de voorkeur boven de Griekse tekst. Misschien heeft de Septuaginta de namen van Agur en de moeder van Lemuël met opzet weggelaten om duidelijk te maken, dat ook de hoofdstukken 30 en 31 van Salomo afkomstig zijn! Dat is de ene mogelijkheid.

De tweede is dat de Septuaginta vrij omgegaan is met de traditie waardoor de Masoretische tekst van het Oude Testament de voorkeur verdient. Mijn opvatting is de laatste mogelijkheid. Ik heb er de volgende argumenten voor. De Hebreeuwse tekst is korter dan de Griekse tekst en heeft daarom de voorkeur. Daarbij is een moeilijke lezing van de tekst, volgens de geleerde J. A. Bengel in *Gnomon Novi Testamenti*, Tübingen, 1742, doorgaans de betere tekst; in elk geval verdient deze de voorkeur boven de makkelijkere lezing van de tekst. De Masoretische tekst is moeilijker te begrijpen dan de Griekse tekst. Waarschijnlijk is er sprake van harmonisatie bij de Septuaginta. Daarbij laten de twee kleine fragmenten die in Qumran gevonden zijn geen grote verschillen zien met de Masoretische tekst die dan toch de meest oorspronkelijke is.

Wat het Nieuwe Testament aangaat, ontbreekt natuurlijk de tweede kolom en komen alleen de vormen van de diverse woorden in de Griekse taal voor die betrekking hebben op genoemde, Nederlandse, woorden.

Vervolgens ga ik al deze teksten na in hun betekenis.

Oude Testament. Vergelijkende studie van teksten over “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” in de Biblia Hebraica in vergelijking met de teksten in de Septuaginta.

Bijbelvers	Biblia Hebraica	Septuaginta
Genesis 41:8	חכם	σοφια
Genesis 41:33	חכם	συνεσις
Genesis 41:39	חכם	συνεσις
Exodus 1:10	חכם	σοφια
Exodus 7:11	חכם	σοφια
Exodus 28:3	חכם	σοφια
Exodus 31:3	חכם	σοφια
Exodus 31:6	חכם	συνεσις
Exodus 35:10	חכם	σοφια
Exodus 35:25	חכם	σοφια
Exodus 35:26	חכם	σοφια
Exodus 35:31	חכם	σοφια
Exodus 35:35	חכם	σοφια
Exodus 36:1	חכם	σοφια
Exodus 36:2	חכם	σοφια
Exodus 36:4	חכם	σοφια
Exodus 36:8	חכם	σοφια
Deuteronomium 1:13	חכם	σοφια
Deuteronomium 1:15	חכם	σοφια
Deuteronomium 4:6	חכם	σοφια
Deuteronomium 16:19	חכם	σοφια
Deuteronomium 32:6	חכם	σοφια

Deuteronomium 32:29	חכּם	φρρονησις
Deuteronomium 34:9	חכּם	συνεσις
Richteren 5:29	חכּם	σοφια
1 Samuël 14:12	חכּם	σοφια
2 Samuël 13:3	חכּם	σοφια
2 Samuël 14:2	חכּם	σοφια
2 Samuël 14:20	חכּם	σοφια
2 Samuël 20:16	חכּם	σοφια
2 Samuël 20:22	חכּם	σοφια
1 Koningen 2:6	חכּם	σοφια
1 Koningen 2:9	חכּם	σοφια
1 Koningen 3:12	חכּם	σοφια
1 Koningen 3:28	חכּם	φρρονησις
1 Koningen 4:35	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:9	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:10	חכּם	φρρονησις
1 Koningen 5:11	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:12	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:14	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:21	חכּם	σοφια
1 Koningen 5:26	חכּם	σοφια
1 Koningen 7:14	חכּם	τεχνη
1 Koningen 10:4	חכּם	φρρονησις
1 Koningen 10:6	חכּם	σοφια
1 Koningen 10:7	חכּם	σοφια
1 Koningen 10:8	חכּם	σοφια
1 Koningen 10:23	חכּם	σοφια
1 Koningen 10:24	חכּם	σοφια
1 Koningen 10:41	חכּם	σοφια
1 Koningen 11:41	חכּם	σοφια
1 Kronieken 22:15	חכּם	σοφια
1 Kronieken 28:21	חכּם	σοφια
2 Kronieken 1:10	חכּם	σοφια
2 Kronieken 1:11	חכּם	σοφια
2 Kronieken 1:12	חכּם	σοφια
2 Kronieken 2:6	חכּם	σοφια
2 Kronieken 2:11	חכּם	σοφια
2 Kronieken 2:12	חכּם	σοφια
2 Kronieken 2:13	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:3	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:5	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:6	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:7	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:22	חכּם	σοφια
2 Kronieken 9:23	חכּם	σοφια
Ezra 7:25	חכּם	σοφια
Esther 1:13	חכּם	φιλια
Esther 6:13	חכּם	φιλια
Job 4:21	חכּם	σοφια
Job 6:13	חכּם	βοηθεια
Job 9:4	חכּם	σοφια
Job 11:6	חכּם	σοφια
Job 12:2	חכּם	σοφια
Job 12:12	חכּם	σοφια
Job 12:13	חכּם	συνεσις
Job 12:16	חכּם	συνεσις
Job 13:5	חכּם	σοφια
Job 15:2	חכּם	σοφια
Job 15:8	חכּם	σοφια
Job 15:18	חכּם	σοφια
Job 17:10	חכּם	αλεθες
Job 26:3	חכּם	σοφια
Job 28:12	חכּם	σοφια
Job 28:18	חכּם	σοφια
Job 28:20	חכּם	σοφια
Job 28:28	חכּם	σοφια
Job 32:7	חכּם	σοφια
Job 32:13	חכּם	σοφια
Job 33:33	חכּם	σοφια
Job 34:2	חכּם	σοφια
Job 34:34	חכּם	σοφια
Job 35:11	חכּם	?

Job 37:24	חכם	σοφια
Job 38:36	חכם	σοφια
Job 38:37	חכם	σοφια
Job 39:17	חכם	σοφια
Psalms 19:8	חכם	σοφια
Psalms 37:30	חכם	σοφια
Psalms 49:4	חכם	σοφια
Psalms 49:11	חכם	σοφια
Psalms 51:8	חכם	σοφια
Psalms 58:6	חכם	σοφια
Psalms 90:12	חכם	σοφια
Psalms 104:24	חכם	σοφια
Psalms 105:22	חכם	σοφια
Psalms 107:27	חכם	σοφια
Psalms 107:43	חכם	σοφια
Psalms 111:10	חכם	σοφια
Psalms 119:98	חכם	σοφια
Spreuken 1:2	חכם	σοφια
Spreuken 1:5	חכם	σοφια
Spreuken 1:6	חכם	σοφια
Spreuken 1:7	חכם	σοφια
Spreuken 1:20	חכם	σοφια
Spreuken 2:2	חכם	σοφια
Spreuken 2:6	חכם	σοφια
Spreuken 2:10	חכם	σοφια
Spreuken 3:7	חכם	φρονιμος
Spreuken 3:13	חכם	σοφια
Spreuken 3:19	חכם	σοφια
Spreuken 3:21	חכם	βουλη
Spreuken 3:35	חכם	σοφια
Spreuken 4:5	חכם	σοφια
Spreuken 4:11	חכם	σοφια
Spreuken 5:1	חכם	σοφια
Spreuken 6:6	חכם	σοφια
Spreuken 7:4	חכם	σοφια
Spreuken 8:1	חכם	σοφια
Spreuken 8:11	חכם	σοφια
Spreuken 8:12	חכם	σοφια
Spreuken 8:33	חכם	σοφια
Spreuken 9:1	חכם	σοφια
Spreuken 9:8	חכם	σοφια
Spreuken 9:9	חכם	σοφια
Spreuken 9:10	חכם	σοφια
Spreuken 9:12	חכם	σοφια
Spreuken 10:1	חכם	σοφια
Spreuken 10:8	חכם	σοφια
Spreuken 10:13	חכם	σοφια
Spreuken 10:14	חכם	σοφια
Spreuken 10:23	חכם	σοφια
Spreuken 10:31	חכם	σοφια
Spreuken 11:2	חכם	σοφια
Spreuken 11:29	חכם	φρονιμος
Spreuken 12:15	חכם	σοφια
Spreuken 12:18	חכם	σοφια
Spreuken 13:10	חכם	σοφια
Spreuken 13:14	חכם	σοφια
Spreuken 13:20	חכם	σοφια
Spreuken 14:1	חכם	σοφια
Spreuken 14:3	חכם	σοφια
Spreuken 14:6	חכם	σοφια
Spreuken 14:8	חכם	σοφια
Spreuken 14:16	חכם	σοφια
Spreuken 14:24	חכם	σοφια
Spreuken 14:33	חכם	σοφια
Spreuken 15:2	חכם	σοφια
Spreuken 15:7	חכם	σοφια
Spreuken 15:12	חכם	σοφια
Spreuken 15:20	חכם	σοφια
Spreuken 15:33	חכם	σοφια
Spreuken 16:14	חכם	σοφια
Spreuken 16:16	חכם	σοφια
Spreuken 16:21	חכם	σοφια

Spreuken 16:23	חכם	σοφία
Spreuken 17:16	חכם	σοφία
Spreuken 17:24	חכם	σοφία
Spreuken 17:28	חכם	σοφία
Spreuken 18:2	חכם	σοφία
Spreuken 18:15	חכם	φρονιμος
Spreuken 19:20	חכם	σοφία
Spreuken 20:1	חכם	σοφία
Spreuken 20:26	חכם	σοφία
Spreuken 21:11	חכם	σοφία
Spreuken 21:20	חכם	σοφία
Spreuken 21:22	חכם	σοφία
Spreuken 21:30	חכם	σοφία
Spreuken 22:17	חכם	σοφία
Spreuken 23:15	חכם	σοφία
Spreuken 23:19	חכם	σοφία
Spreuken 23:24	חכם	σοφία
Spreuken 24:3	חכם	σοφία
Spreuken 24:5	חכם	σοφία
Spreuken 24:7	חכם	σοφία
Spreuken 24:14	חכם	σοφία
Spreuken 24:23	חכם	σοφία
Spreuken 25:12	חכם	σοφία
Spreuken 26:5	חכם	σοφία
Spreuken 26:12	חכם	σοφία
Spreuken 26:16	חכם	σοφία
Spreuken 27:11	חכם	σοφία
Spreuken 28:11	חכם	σοφία
Spreuken 28:26	חכם	σοφία
Spreuken 29:3	חכם	σοφία
Spreuken 29:8	חכם	σοφία
Spreuken 29:9	חכם	σοφία
Spreuken 29:11	חכם	σοφία
Spreuken 29:15	חכם	σοφία
Spreuken 30:3	חכם	σοφία
Spreuken 30:24	חכם	σοφία
Prediker 1:13	חכם	σοφία
Prediker 1:16	חכם	σοφία
Prediker 1:17	חכם	σοφία
Prediker 1:18	חכם	σοφία
Prediker 2:3	חכם	σοφία
Prediker 2:9	חכם	σοφία
Prediker 2:12	חכם	σοφία
Prediker 2:13	חכם	σοφία
Prediker 2:14	חכם	σοφία
Prediker 2:15	חכם	σοφία
Prediker 2:16	חכם	σοφία
Prediker 2:19	חכם	σοφία
Prediker 2:21	חכם	σοφία
Prediker 2:26	חכם	σοφία
Prediker 4:13	חכם	σοφία
Prediker 6:8	חכם	σοφία
Prediker 7:4	חכם	σοφία
Prediker 7:5	חכם	σοφία
Prediker 7:7	חכם	σοφία
Prediker 7:10	חכם	σοφία
Prediker 7:11	חכם	σοφία
Prediker 7:12	חכם	σοφία
Prediker 7:16	חכם	σοφία
Prediker 7:19	חכם	σοφία
Prediker 7:23	חכם	σοφία
Prediker 7:25	חכם	σοφία
Prediker 8:1	חכם	σοφία
Prediker 8:5	חכם	σοφία
Prediker 8:16	חכם	σοφία
Prediker 8:17	חכם	σοφία
Prediker 9:1	חכם	σοφία
Prediker 9:10	חכם	σοφία
Prediker 9:11	חכם	σοφία
Prediker 9:13	חכם	σοφία
Prediker 9:15	חכם	σοφία
Prediker 9:16	חכם	σοφία

Prediker 9:17	חכם	σοφια
Prediker 9:18	חכם	σοφια
Prediker 10:1	חכם	σοφια
Prediker 10:2	חכם	σοφια
Prediker 10:10	חכם	σοφια
Prediker 10:12	חכם	σοφια
Prediker 12:9	חכם	σοφια
Prediker 12:11	חכם	σοφια
Jesaja 3:3	חכם	σοφια
Jesaja 5:21	חכם	συνεσις
Jesaja 10:13	חכם	σοφια
Jesaja 11:2	חכם	σοφια
Jesaja 19:11	חכם	σοφια
Jesaja 19:12	חכם	σοφια
Jesaja 29:14	חכם	σοφια
Jesaja 31:2	חכם	σοφια
Jesaja 33:6	חכם	σοφια
Jesaja 40:20	חכם	σοφια
Jesaja 44:25	חכם	φρονιμος
Jesaja 47:10	חכם	συνεσις
Jeremia 4:22	חכם	σοφια
Jeremia 8:8	חכם	σοφια
Jeremia 8:9	חכם	σοφια
Jeremia 9:12	חכם	συνεσις
Jeremia 9:17	חכם	σοφια
Jeremia 9:22	חכם	σοφια
Jeremia 9:23	חכם	συνεσις
Jeremia 10:7	חכם	?
Jeremia 10:9	חכם	?
Jeremia 10:12	חכם	σοφια
Jeremia 18:18	חכם	συνεσις
Jeremia 49:7	חכם	σοφια
Jeremia 50:35	חכם	συνεσις
Jeremia 51:15	חכם	σοφια
Jeremia 51:57	חכם	σοφια
Ezechiël 27:8	חכם	σοφια
Ezechiël 27:9	חכם	σοφια
Ezechiël 28:3	חכם	σοφια
Ezechiël 28:4	חכם	σοφια
Ezechiël 28:5	חכם	επιστημη
Ezechiël 28:7	חכם	επιστημη
Ezechiël 28:12	חכם	?
Ezechiël 28:17	חכם	επιστημη
Daniël 1:4	חכם	σοφια
Daniël 1:17	חכם	επιστημη
Daniël 1:20	חכם	σοφια
Daniël 2:20	חכם	σοφια
Daniël 2:21	חכם	σοφια
Daniël 2:23	חכם	σοφια
Daniël 2:30	חכם	σοφια
Daniël 5:11	חכם	σοφια
Daniël 5:14	חכם	σοφια
Hosea 14:10	חכם	σοφια
Obadja 1:8	חכם	σοφια

Nieuwe Testament. Vergelijkende studie van teksten over “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” in het Nieuwe Testament.

Bijbelvers	Nieuwe Testament
Mattheüs 2:1	μαγοι
Mattheüs 2:7	μαγοι
Mattheüs 2:16	μαγοι
Mattheüs 11:19	σοφια
Mattheüs 11:25	σοφια
Mattheüs 12:42	σοφια
Mattheüs 13:54	σοφια
Mattheüs 23:34	σοφια
Mattheüs 25:2	φρονιμος
Mattheüs 25:4	φρονιμος
Mattheüs 25:8	φρονιμος
Mattheüs 25:9	φρονιμος
Markus 6:2	σοφια
Lukas 2:40	σοφια

Lukas 2:52	σοφια
Lukas 7:35	σοφια
Lukas 10:21	σοφια
Lukas 11:31	σοφια
Lukas 11:49	σοφια
Lukas 21:15	σοφια
Handelingen 6:3	σοφια
Handelingen 6:10	σοφια
Handelingen 7:10	σοφια
Handelingen 7:22	σοφια
Romeinen 1:14	σοφια
Romeinen 1:22	σοφια
Romeinen 11:25	φρονιμος
Romeinen 11:33	σοφια
Romeinen 12:3	φρονιμος
Romeinen 12:16	φρονιμος
Romeinen 16:19	σοφια
Romeinen 16:27	σοφια
1 Korinthe 1:19	σοφια
1 Korinthe 1:20	σοφια
1 Korinthe 1:26	σοφια
1 Korinthe 1:27	σοφια
1 Korinthe 1:30	σοφια
1 Korinthe 2:1	σοφια
1 Korinthe 2:4	σοφια
1 Korinthe 2:5	σοφια
1 Korinthe 2:6	σοφια
1 Korinthe 2:7	σοφια
1 Korinthe 2:13	σοφια
1 Korinthe 3:10	σοφια
1 Korinthe 3:18	σοφια
1 Korinthe 3:19	σοφια
1 Korinthe 3:20	σοφια
1 Korinthe 4:10	φρονιμος
1 Korinthe 6:5	σοφια
1 Korinthe 12:8	σοφια
2 Korinthe 1:12	σοφια
2 Korinthe 11:19	φρονιμος
Efeze 1:8	σοφια
Efeze 1:17	σοφια
Efeze 3:10	σοφια
Efeze 5:15	σοφια
Kolossensen 1:9	σοφια
Kolossensen 1:28	σοφια
Kolossensen 2:3	σοφια
Kolossensen 2:23	σοφια
Kolossensen 3:16	σοφια
Kolossensen 4:5	σοφια
1 Timotheüs 1:17	σοφια
2 Timotheüs 3:15	σοφια
Jakobus 1:5	σοφια
Jakobus 3:13	σοφια
Jakobus 3:15	σοφια
Jakobus 3:17	σοφια
2 Petrus 3:15	σοφια
Judas 1:25	σοφια
Openbaring 5:12	σοφια
Openbaring 7:12	σοφια
Openbaring 13:18	σοφια
Openbaring 17:9	σοφια

Specificaties. De woorden “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” komen in de Biblia Hebraica met allerlei derivaten, afgeleide vormen van het (werk)woord, twee honderd twee en negentig maal voor (zie bovenstaand schema); in het Hebreeuws is dat een vorm van חָכַם. Ik kom daarbij tot de volgende specificaties:

Bijbelboek Genesis: driemaal.
 Bijbelboek Exodus: veertienmaal.
 Bijbelboek Deuteronomium: zevenmaal.
 Bijbelboek Richteren: éénmaal.
 Bijbelboek 1 Samuël: éénmaal.

Bijbelboek 2 Samuël: vijfmaal.
Bijbelboek 1 Koningen: één en twintigmaal.
Bijbelboek Jesaja: twaalfmaal.
Bijbelboek Jeremia: vijftienmaal.
Bijbelboek Ezechiël: achtmaal.
Bijbelboek Daniël: negenmaal.
Bijbelboek Hosea: éénmaal.
Bijbelboek Obadja: éénmaal.
Bijbelboek Ezra: éénmaal.
Bijbelboek 1 Kronieken: tweemaal.
Bijbelboek 2 Kronieken: dertienmaal.
Bijbelboek Job: acht en twintigmaal.
Bijbelboek Psalmen: dertienmaal.
Bijbelboek Spreuken: één en negentigmaal.
Bijbelboek Esther: tweemaal.
Bijbelboek Prediker: vier en veertigmaal.

Eerste opmerking. Uit bovenstaand overzicht blijken de volgende zaken:

- 1.1. Een vorm van חכם komt in de תורה (Torah of Pentateuch) in totaal vier en twintigmaal voor; acht procent van het totaal.
- 1.2. Een vorm van חכם komt in de נביאים (Nebiiim of Vroege en Late Profeten) in totaal vier en zeventigmaal voor; vijf en twintig procent van het totaal.
- 1.3. Een vorm van חכם komt in de כתובים (Chetoebim of Geschriften) in totaal honderd vier en negentigmaal voor; zeven en zestig procent van het totaal.
- 1.4. Van de כתובים (Geschriften) is het Bijbelboek Spreuken verreweg het grootste voor wat de boven genoemde Nederlandse woorden betreft; dat is twee derde deel van deze Geschriften en één derde deel van het geheel van het Oude Testament.
- 1.5. We mogen daarbij nog opmerken dat de מגילות (megillot, de Bijbelboeken: Ruth, Hooglied, Prediker, Klaagliederen en Esther) vier en twintig procent van de Geschriften innemen voor wat deze bovengenoemde woorden aangaat.
- 1.6. De conclusie is gewettigd dat het woord חכם heel belangrijk is voor het verstaan van het Oude Testament en van het Bijbelboek Spreuken in het bijzonder (zie hoofdstuk 12).

Tweede opmerking. De Septuaginta gebruikt niet minder dan negen verschillende Griekse woorden (en derivaten) voor het Hebreeuwse woord חכם met elk een andere betekenis. Daarbij bezigt de Septuaginta net als het Nieuwe Testament op de meeste plaatsen het woord σοφία. Ik zal op de betekenis en ontwikkeling van dit woord in deze studie nader ingaan (zie hoofdstuk 18).

- 2.1. Het woord αἰσθησις betekent "begrip", "kennis van zaken"; ons woord "esthetisch".
- 2.2. Het bekende woord σοφία, dat we allemaal kennen in ons woord "filosofie", betekent "levenswijsheid", "vakkundigheid", "wetenschap" en ook "wijsheid van God".
- 2.3. Het woord συνεσις betekent "inzicht", "begrip", "verstand".
- 2.4. Het woord ἐπιστημη betekent "kunstvaardigheid", "kennis", "wetenschap".
- 2.5. Het woord τεχνη betekent "techniek", "werkwijze", "vakkennis", "technische vaardigheid".
- 2.6. Het woord φιλία betekent "liefde" en "vriendschap". Dikwijls wordt dit woord in het Oude Testament in ongunstige zin gebruikt maar in het Nieuwe Testament doorgaans in gunstige zin.
- 2.7. Het woord βοηθεια betekent "hulp", "voordeel", "bescherming".
- 2.8. Het woord αληθεια betekent "waarheid", "eerlijkheid", "oprechtheid".
- 2.9. Het woord φρονησις betekent "besluit", "gezindheid", "begrip", "verstandigheid".

Specificaties Nieuwe Testament. De woorden "wijsheid", "wijs", "wijze" en "wijzen" komen in het Nieuwe Testament vier en zeventigmaal voor; in het Grieks vooral in het woord σοφία. Ik kom daarbij tot de volgende specificaties:

Bijbelboek Mattheüs: twaalfmaal.
Bijbelboek Markus: éénmaal.
Bijbelboek Lukas: zevenmaal.
Bijbelboek Handelingen: viermaal.
Bijbelboek Romeinen: achtmaal.
Bijbelboek 1 Korinthe: achttienmaal.

Bijbelboek 2 Korinthe: tweemaal.
Bijbelboek Efeze: viermaal.
Bijbelboek Kolossensen: zesmaal.
Bijbelboek 1 Timotheüs: éénmaal.
Bijbelboek 2 Timotheüs: éénmaal.
Bijbelboek Jakobus: viermaal.
Bijbelboek 2 Petrus: éénmaal.
Bijbelboek Judas: éénmaal.
Bijbelboek Openbaring: viermaal.

Uit dit overzicht blijkt het volgende:

- 3.1. Behalve de woorden σοφία en φρονησις komen de andere woorden in de Septuaginta gebruikt niet voor in het Nieuwe Testament.
- 3.2. Het woord μαγοι wordt alleen voor de “wijzen uit het oosten” gebruikt en komt verder niet voor.
- 3.3. In de Evangelien en Handelingen worden de woorden σοφία, sofia, en φρονησις, phronèsis, vier en twintigmaal genoemd; ongeveer één derde deel van het totaal.
- 3.4. In de Brieven van Paulus worden ze veertigmaal genoemd; dat is vier en vijftig procent van het totaal; meer dan de helft dus.
- 3.5. In de Algemene Zendbrieven worden deze woorden zesmaal genoemd; acht procent van het totaal.
- 3.6. En in het Bijbelboek Openbaring aan Johannes worden ze viermaal genoemd; vijf procent van het totaal.

Overige opmerkingen. Uit bovenstaande overzichten merk ik het volgende op:

4. Iemand die dromen uitlegt, wordt wijs genoemd zoals Jozef, die niet alleen de dromen van de Faraö van Egypte uitlegt maar ook aangeeft hoe gehandeld moet worden. Dat laatste is heel belangrijk (Genesis 41:8, 33 en 39). De wijzen van Egypte kunnen de dromen niet uitleggen omdat ze wel iemand naar de mond kunnen praten maar de Heilige Geest Gods ontbreekt hen. Zie ook Handelingen 7:10.
- 5.1. Faraö wil wijselijk tegen het volk van Israël handelen (Exodus 1:10) omdat het sterk in aantal toeneemt. Hij is bang dat het zich in oorlog tegen hem keert en uit het land wegtrekt. Daar is echter geen enkel bewijs voor. Hij handelt dus uit angst. Faraö wil de raad van God tegenhouden of vernietigen maar ook hij moet ervaren dat niemand vrede heeft die zich tegen God verzet. God heeft de zogenaamde wijsheid van de tovenaars van Egypte tot dwaasheid gemaakt (zie 1 Korinthe 1:19). Die menen met hun seculiere wijsheid wijs te handelen zullen de dwaasheid van hun zonde voor alle mensen duidelijk maken. Wat een troost is dat voor ons vandaag gelet op het wereldgebeuren. God staat boven alles!
- 5.2. De zogenaamde “wijzen” van Egypte (Exodus 7:11) – 2 Timotheüs 3:8 noemt twee namen: Jannes en Jambres – zijn tot op zekere hoogte duivelse naäpers van Gods wondertekenen aan Faraö. Opmerkelijk is dat deze “wijzen” in tegenstelling tot Mattheüs 2 geen μαγοι worden genoemd maar חכמים, chakamim. Hoewel ze wat hun afgodendienst betreft volleerd waren in menselijke wijsheid blijft God in deze geestelijke strijd Overwinnaar.
- 5.3. In het Oude Testament moet “wijsheid” ook wanneer het woord in de zin van “technische vaardigheid” gebruikt wordt altijd godsdienstig verstaan worden met betrekking tot de HEERE (Exodus 28:3; 31:3, 6; 35:26, 31, 35; 36:1-2). Want de heilige klederen voor de hogepriester Aäron moeten op Gods bevel vervaardigd worden door Bezaleël, Aholiab en allen die wijs van hart zijn en die de HEERE met de geest der wijsheid vervuld heeft; ja, met de Heilige Geest Zelf.
- 5.4. Wat betekent de uitdrukking “wijs van hart”? In elk geval dat alles wat deze mannen doen niet zonder de HEERE gaat. Ze doen het werk vanuit de vreeze des HEEREN die het beginsel is van alle wijsheid. Ja, Job 9:4 zegt dat de HEERE wijs van hart is. We lezen daar: *‘Hij is wijs van hart, en sterk van kracht; wie heeft zich tegen Hem verhard, en vrede gehad?’* Een dagelijks beroep welk dan ook mag je zien als een gave van God. Want er zijn ook nu vele werkzoekenden. Dat beroep moet je dan wel voor Zijn aangezicht uitoefenen. Hij moet daarvan de eer ontvangen. Dat geldt zeker voor hen die in Gods heilige dienst staan.
- 5.5. God deelt aan hen die wijs van hart zijn verschillende gaven mee. Die rijk zijn moeten voor de bouw van de tabernakel materialen aandragen om ze te bewerken. En zij die

vernunftig waren moeten voor de bouw van de tabernakel God dienen met hun verstand. Beiden hebben niet alleen elkaar nodig maar ook de tabernakel (= God) heeft hen beiden nodig. Wijs van hart betekent inderdaad: met wijsheid begaafd. Alle volmaakte wijsheid komt bij God vandaan. Zo wordt ook bij de bouw van de tabernakel God verheerlijkt in Zijn eigen werk (zie 1 Petrus 4:10).

- 5.6. Het treft mij dat ook vrouwen wijs van hart worden genoemd en niet alleen mannen. Vrouwen spinnen de wol voor de klederen van de tabernakel. Ik denk daarbij ook aan Spreuken 31:19. Daar wordt van de deugdzame huisvrouw gezegd: *'Zij steekt haar handen uit naar de spil, en haar handpalmen vatten den spinrok'*. Het spinnen voor de wol van de tabernakel lieten wijze vrouwen niet over aan anderen. Ze deden het werk zelf. Trouwens nog altijd schijnt op het schiereiland van de Sinai vrouwen uit kameel- of geitenhaar de stoffen te spinnen voor de tenten en de wol te bewerken voor de kleding. Het weven uit gesponnen garen voor de tent geschiedt door mannen die dit waarschijnlijk in Egypte hadden geleerd.
- 5.7. Duidelijk is ook dat zowel de wijsheid van vrouwen – spinnen van fijn werk in blauw en purper en van grof werk in geitenhaar – als van mannen – Bezaleël en Aholiab – geroemd wordt, tenminste wanneer ze dit werk tot Gods eer mogen doen. De geringste dienst tot Gods eer zal gezegend worden. Denk daarbij ook aan het zalven van Christus door Maria ter voorbereiding van Zijn begrafenis. De vrouwen en medewerksters van Paulus die met hem gestreden hebben in het Evangelie worden met ere genoemd zoals Priscilla en haar man A'quila. Wij hoeven nu geen gordijnen te maken voor de tabernakel maar we mogen wel liefdadigheid betrachten zoals Dorkas deed. Dat is vandaag meer dan ooit nodig al dient de liefde tot God de drijvende kracht te zijn. De een heeft geld om barmhartigheid te geven de ander kan barmhartigheid doen wanneer hij geen geld heeft. Armen kunnen armen helpen en zo barmhartig zijn in de arbeid der liefde (zie Mattheüs 26:13; Romeinen 16:3; Filippensen 4:3; Handelingen 9:39).
- 6.1. Wanneer Mozes aan het einde van de woestijnreis vermaant om Gods wet te onderhouden, doet hij dat met als reden dat de andere volken van rondom van Israël zullen zeggen: dat is een wijs volk. Hier zien we dat Mozes op Gods bevel Israël gebiedt niet alleen zelf wijs te handelen maar ook door haar wijsheid in de vreeze des HEEREN de volkeren rondom tot jaloersheid te verwekken. Van hen aan wie de woorden Gods zijn toevertrouwd mag meer verwacht worden dan van hen die niet leven naar Gods Woord. Van hen aan wie de woorden Gods toevertrouwd zijn zal de HEERE meer eisen (zie Deuteronomium 4:6; 32:29; Job 28:28; Psalm 94:8; Prediker 10:1; Klaagliederen 1:9). Alle vrijblijvendheid is vijand van elke ware Christelijke godsdienst.
- 6.2. Vanwege bovenstaande moet Mozes op Gods bevel wijze, verstandige en ervaren mannen (zie Deuteronomium 1:13, 15) kiezen om de stammen van Israël te leiden. Mozes die onderwezen was in alle wijsheid der Egyptenaren (Handelingen 7:22) kon dat nooit alleen. Deze oprechte mannen dienen in Godsvrucht uit te blinken en schranderheid te bezitten in het overleggen van zaken met anderen. Op gelijksoortige wijze gaat het eraan toe bij de verkiezing van diakenen in Handelingen 6:3, 6. Zoals de gemeenteleden toen moeten ook nu de gelovigen zelf deze mannen kiezen.
- 6.3. Deuteronomium 16:19 vermaant Israël tegen omkoperij want *'het geschenk verblindt de ogen der wijzen, en verkeert de woorden der rechtvaardigen'*. Zie Deuteronomium 1:17; Exodus 23:6-8; en Leviticus 19:15. Dit thema keert later in het Bijbelboek Spreuken terug! De eis voor overheidspersonen is: recht doen aan allen en aan niemand onrecht doen.
- 6.4. Deuteronomium 32:6 is een klacht van Godswege tegenover een dwaas en onwijs volk zoals Israël is. *'Zult gij dit den HEERE vergelden, gij dwaas en onwijs volk! Is Hij niet uw Vader, Die u verkregen, die u gemaakt en u bevestigd heeft?'* Het volk had vele verplichtingen tegenover de HEERE. Later zal de apostel vanuit Galaten 3: 1 de gelovigen uit de Galaten verwijten dat ze zich hebben laten betoveren ondanks alle zegeningen in Christus. Moedwillig zondigen tegen het Evangelie kweekt de meest onverstandige en ondankbare mensen ter wereld. Laat ons dat als kerkmensen gezegd zijn! Het Hebreeuwse woord חַסֵּד is hier negatief getoonzet. Waarom? Omdat Israël God Die het volk uit zoveel benauwdheid had gered en haar dag aan dag door de woestijn had doorgeholpen geen dankbaarheid bewees. Zo veel weldaden geschonken en zo weinig echte, hartelijke dankbaarheid! Dwaze mensen om Hem te mishagen van Wie zij afhankelijk zijn! Geschonken zegeningen verlaten voor valse ijdelheden! In het licht van wat Christus op Golgotha gedaan heeft voor zondaren is een onverschillige en on-

dankbare levenshouding tegenover God en Goddelijke zaken de meest afschuwelijke misdaad, zonde en schuld!

- 6.5. Van Jozua, de opvolger van Mozes, wordt gezegd dat hij vol van de Geest der wijsheid was. Waarom? De HEERE had hem ertoe bekwaam gemaakt. Mozes had zijn handen op hem gelegd op Gods bevel (zie Numeri 27:18). En het volk heeft hem blijmoedig als zodanig erkend. Jozua is inderdaad een type van Christus, *'in Wie al de schatten der wijsheid verborgen zijn'* (Kolossensen 2:3). De Heilige Geest had hem deze gave gegeven tot vervulling van zijn ambt. De oplegging der handen als mededeling van de Heilige Geest is dus een Bijbels gegeven mits deze oplegging uitdrukkelijk geschiedt in de Naam des HEEREN.
7. In Richteren 5:29 wordt gesproken van de zogenaamde wijsheid van de hoogmoed die het onmogelijk acht dat Sisera overwonnen is. Hier wordt dus "wijsheid" in negatieve zin bedoeld.
8. Een heel specifieke betekenis van "wijsheid" of "wijs" vinden we in 1 Samuël 14:1-15. Daar horen we van het voornemen van Jonathan, de zoon van Saul, om samen met zijn wapendrager de bezetting van de Filistijnen op een hoger gelegen rots onschadelijk te maken. Opmerkelijk is dat Jonathan deze daad niet doet zonder de HEERE maar in de wetenschap dat de HEERE machtig is te verlossen door velen of door weinigen. Wanneer de Filistijnse bezetting ziet hoe Jonathan en zijn helper zich gereed maken om tot hen op te klimmen, roepen ze dat zij het hen wijs zullen maken. Zij weten niet dat dit voor Jonathan het teken is dat de HEERE hen zeker in de hand van Israël gegeven heeft. Dit "wijs maken" dat in andere Nederlandse vertalingen vertaald wordt met "vertellen" wordt opmerkelijk weergegeven met een vorm van het Hebreeuwse woord יָדַע, jada', dat zoveel betekent als "kennen" of "weten"; in tegenstelling tot het normale woord יָדָע. Vrij vertaald zou je mogen zeggen: kom maar op als je durft!
- 9.1. Jonadab, de vriend van Amnon, een zoon van David, wordt een zeer wijze man genoemd (2 Samuël 13:3). Jawel maar hij is wijs van de verkeerde soort want hij geeft Amnon verkeerde raad al is die ook schrander en zeer listig in de ogen van mensen. De Schrift noemt dit soort wijsheid *'aards, natuurlijk, duivels'* (Jakobus 3:15). Jonadab had Amnon moeten bestraffen en de koning waarschuwen. Nu wordt door deze verkeerde wijsheid het leven van Amnon afgesneden en komt er een burgeroorlog in Israël.
- 9.2. In een speciale zin wordt David wijs genoemd waarbij zijn wijsheid vergeleken wordt met de wijsheid van een Engel Gods omdat hij alles merkt wat op de aarde is (2 Samuel 14:20). Op die vleierende manier spreekt een wijze vrouw uit Thekoa, gelegen aan de noordelijke grenzen van Juda in de buurt van Jeruzalem, tot de koning van Israël. Zij was gehoord door de krijgsoverste Joab (2 Samuël 14:2) die had gemerkt dat David treurde dat Absalom na de moord op Amnon was weggevlucht. De wijze vrouw uit Thekoa moet via het opwekken van medelijden het hart van David gaande maken naar zijn zoon zodat hij hem uit diens zelfgekozen ballingsoord terugroept naar Jeruzalem. Opdat zo de barmhartigheid roemt tegen het oordeel (Jakobus 2:13).
- 9.3. Een wijze vrouw uit Abel Beth-Maächa redt de stad die belegerd wordt door Joab, de legeraanvoerder van David. Seba, de zoon van Bichri, was in opstand gekomen tegen koning David en had Amasa gedood. Door haar wijsheid heeft zij de burgers van de stad waar Seba zijn toevlucht had gezocht bewogen om te doen wat zij Joab had beloofd. Het woord voor "wijsheid" wordt hier dus voor een vrouw gebruikt tot redding van een stad al kost dat het leven van een opstandeling (2 Samuël 20:16, 22).
- 10.1. Op zijn sterfbed herinnert David zijn zoon Salomo die de macht van hem zal overnemen aan Joab, de zonen van Barzillai en aan Simeï. Het gaat om deze laatste. David wil dat Salomo Simeï niet onschuldig houdt omdat Salomo een wijs man is en wel zal weten hoe hij met hem op de juiste wijze zal handelen om hem zijn gerechtelijk vonnis te doen ondergaan in overeenstemming met het derde gebod en wat elders in Gods Woord geschreven staat (1 Koningen 2:6, 9). David had de misdaad van Simeï die uitdrukkelijk David en zijn voorgeslacht vloekte (2 Samuël 16:5-8) niet gestraft om het odium van persoonlijke wraak niet op zich te laden toen hij hem om vergeving had gevraagd. Dat betekent echter niet dat de misdaad van Simeï in de toekomst als David er niet meer is niet gestraft zal worden. Ik heb beloofd dat ik hem niet ter dood zal brengen maar ik heb het voor mijzelf beloofd en niet voor mijn opvolger, wil David zeggen. God is niet zoals Eli die de zonden van zijn zonen door de vingers zag en hen niet eens boos aanzag. Hij is wel barmhartig maar Hij is ook rechtvaardig.

- 10.2. Wanneer de HEERE aan Salomo bij zijn troonsbestijging verschijnt en hem vraagt: be-geer wat Ik u geven zal bidt Salomo niet om rijkdom, een lang leven of heerschappij over zijn vijanden maar om wijsheid. De HEERE schenkt hem – ook in de bouw van de tempel – op zijn gebed een wijs en verstandig hart, ja zelfs zozeer dat niemand voor noch na hem zo wijs was als Salomo (1 Koningen 3:12, 28; 4:29-34). De Kanttekening merkt over “wijsheid en wetenschap” op: “Versta hier, door de wijsheid een vaste en grondige kennis van alle goddelijke en menselijke rechten, naar welke een koning leven en regeren moet, om God te behagen en zijn volk te behouden. Wetenschap, of verstandigheid, is de kloekheid des geestes, hem van God extra-ordinairlijk ingestort, om de wijsheid recht te gebruiken en naar de rechten of wetten in het werk te stellen.” Zo heeft Salomo door Goddelijke inspraak koningen, prinses en vorsten in wijsheid overtroffen evenals in natuurlijke, politieke en burgerlijke dingen. Deze wijsheid komt bijzonder naar voren in zijn rechtspraak over het dode en levende kind van twee moeders die beiden het levende kind claimen; maar wie is de echte moeder? In elk geval vormt een grondige exegese van 1 Koningen 3 en 4 een belangrijk gegeven voor het auteurschap van het Bijbelboek Spreuken.
- 10.3. De koningin van Scheba bezoekt koning Salomo en prijst hem om zijn wijsheid, die zijn God hem geschonken heeft (zie Mattheüs 12:42). Ze ziet deze weerspiegeld in de praktijk van zijn dagelijkse hofhouding. Zie verder 1 Koningen 10:4-8 en 2 Kronieken 9:3-7. Zij mag ons tot voorbeeld zijn wanneer we elke zondag in Gods huis de heerlijkheden van Koning Jezus zien die de heerlijkheden van Salomo oneindig te boven gaan. Zalig om als knechten aan de voeten van deze grote Koning te verkeren en de woorden van het eeuwige leven uit Zijn mond te horen en te verkondigen.
11. Ezra, de wetgeleerde, moet ‘naar de wijsheid uws Gods, die in uw hand is’ (Ezra 7:25) regeerders en richters over het volk van Israël teruggekeerd uit de ballingschap aanstellen. Deze wijsheid heeft God hem dus gegeven. Gods wijsheid, zegt de kanttekening, is in de wet geopenbaard.
12. De wijzen van het Perzische wereldrijk verstonden weliswaar de tijden (Esther 1:13) maar niet voor Gods aangezicht. Het waren seculiere, geleerde mannen. De wijzen van Haman geven hem nadat hij zijn ervaring verteld heeft (Esther 6:13) raad maar zijn moeilijke vertroosters.
- 13.1. In de Bijbelboeken Job, Spreuken en Prediker wordt het woord חכמה heel vaak gebruikt in verschillende betekenissen. Natuurlijk komt een en ander aan de orde bij de exegese van Spreuken. Zie ook hoofdstuk 12.
- 13.2. Elifaz zegt tegen Job (4:21): ‘Zij sterven, maar niet in wijsheid’. Wat betekent de uitdrukking “niet in wijsheid sterven”? Dat betekent: zonder ware kennis en vreeze Gods die het beginsel, ja, de hoofdzaak is van de ware wijsheid (zie Psalm 49:21). Het zijn mensen die het aardse goed voor het hoogste achten. Dit verwijt van Elifaz moet Job diep treffen die juist leeft uit de vreeze Gods.
- 13.3. Ook in Job komt het begrip “wijs van hart” voor (Job 9:4; 15:2; 32:9; 34:34), Opmerkelijk is echter dat dit niet gezegd wordt van ambachtslui, koningen of vrouwen zoals in Exodus maar van de HEERE. Alleen van de Allerhoogste geldt dat Hij echt wijs van hart is. Dat bewijst de HEERE ook bij Job wiens grootste vreugde is om goed van God te spreken hoeveel smarten hij ook lijdt. Zie ook Spreuken 2:10; 6:32; 19:8.
- 13.4. In Job 11:6a zegt Zofar: ‘En u bekend maakte de verborgenheden der wijsheid, omdat zij dubbel zijn in wezen’. Wat betekent dat? Volgens de Kanttekening betekent dit dat de verborgenheden der wijsheid “nog eens zo groot zijn in der daad en in waarheid”. Met andere woorden wil Zofar zeggen dat God in Zijn straffen nog mild is tegenover Job.
- 13.5. In hoofdstuk 12 gebruikt Job spot om zijn vrienden op hun nummer te zetten (verzen 2, 12 en 13). Als jullie sterven houdt jullie wijsheid zeker op wanneer jullie menen dat jullie de wijsheid in pacht hebben. Van stokouden van dagen zoals jullie, vrienden, zou je wijsheid verwachten door jullie ervaring. Maar het is beter dat God mij onderwijst dan dat ik het van ouden, zeg maar: van jullie, verwacht. Want de rechte wijsheid van God kan niemand vatten (zie Psalm 19:8).
- 13.6. Soms kan het wijs zijn wanneer een mens zijn mond houdt (Job 13:5; Spreuken 17:28). Het gezegde luidt: Si tacuisses, philosophus mansisses, of: had u gezwegen, u was wijs gebleven. Het Rabbijnse gezegde luidt: “zich afmatten om te begrijpen is begrijpen”.
- 13.7. In Job 15 wil Elifaz van Job een huichelaar maken (verzen 2, 8 en 18) door hem te beschuldigen van winderige wijsheid om zo zijn vergeldingsleer overeind te houden. In

Job en Spreuken wordt het woord “buik” gebruikt om aan te geven wat het binnenste van een mens is zoals in het Nieuwe Testament het woord “hart”. Het begrip “oostenwind” staat voor een verderfelijke, verzengende, alles verdorrende wind en is dus bepaald niet positief bedoeld. Job zou naar het oordeel van Elifaz opgeblazen zijn van verstand alsof hij de wijsheid in pacht heeft maar het is een winderige wetenschap: het waait zo weg, aldus Elifaz. Terwijl echte wijsheid door wijze vaders die ze van hun voorouders gehoord hebben van hand tot hand ontvangen is, aldus Job. Er is in de wereld veel ijdele wetenschap die nutteloos en waardeloos is; kennis die opgeblazen maakt. Onnut spreken is slecht spreken. Wij zullen in de grote dag ook van ijdele woorden rekenschap hebben te geven.

- 13.8. In Job 26 spreekt Job ironisch en maakt tevens zijn vrienden belachelijk (vers 3). Zij houden immers Job voor een onverstandige zwetser. Hoe kunnen zij hem dan raad geven? Het is juist de bedoeling van een goede raadgever dat hij “wijzer in het verstand, voorzichtiger in het spreken, geduldiger in het lijden en volhardender in het hopen” is, zoals de Kanttekening zegt.
- 13.9. Op Job 28 waarin Job zoekt naar de oorsprong van de wijsheid kom ik nog nader bij de exegetische van Spreuken terug. De mens kan verborgen dingen naspeuren maar Gods wijsheid is niet te doorvorsen. Door deze verborgen wijsheid, zegt God, regeer Ik de wereld en de mensen. Maar Mijn geopenbaarde wijsheid is dat mensen Mij vrezen.
- 13.10. In Job 32 (verzen 7 en 13) maakt de jonge Elihu duidelijk dat ouden van jaren niet altijd wijs zijn door hun ouderdom. Dat geldt ook Job die om zijn trots te bestraffen is. Het is een bijzonder blijk van Gods wijsheid dat Hij via de jonge Elihu de oude Job terechtwijst.
- 13.11. In Job 34 (verzen 2 en 34) legt Elihu datgene wat hij over Job en zijn toestand heeft gezegd in de handen van liederen van verstand om te zien of zij aan de woorden van Job een gunstiger verklaring kunnen geven dan hij eraan gegeven heeft. Het is opmerkelijk dat in Job 42 Job wel tot God moet bidden voor de drie vrienden, Elifaz, Bildad en Zofar, omdat zij niet recht van God hebben gesproken gelijk als Gods knecht Job maar dat Elihu daarin door God niet wordt genoemd.
- 14.1. In Psalm 19:8 zegt de dichter dat God aan eenvoudigen wijsheid geeft. En eenvoudigen zijn zij die zich van hun geestelijke armoede bewust zijn en daarom aan Goddelijke onderwijs behoefte hebben. Hij onderwijst hen in ware Godsvrucht zoals die voorgeschreven is in het Woord. Dat heerst in hun hart en wordt beoefend in hun leven en maakt rein (Johannes 15:3).
- 14.2. In Psalm 37 vinden we de uitspraak: de mond des rechtvaardigen spreekt wijsheid (vers 30). Het spreekwoord zegt: uw spraak maakt u openbaar. Dat geldt zeker voor rechtvaardigen. Wij moeten overvloedig zijn in: goed spreken, met onze tong God verheerlijken en anderen stichten. Het behoort tot het karakter van de rechtvaardige om wijsheid te spreken tot onderwijs van hen die hem omringen. Zijn tong spreekt van geen ijdele dingen maar van het Woord, Gods voorzienigheid en de regels van de wijsheid in de omgang met onze naaste. Uit de overvloed van het hart spreekt de mond.
- 14.3. In Psalm 49 lezen we: *‘Mijn mond zal enkel wijsheid (Hebreeuws: wijsheden) spreken, en de overdenking mijns harten zal vol wijsheid (Hebreeuws: verstandigheden) zijn’* (vers 4). Het valt op dat er in het Hebreeuws meervoud staat! Hier spreekt een leergierige leerling van de wijsheid om daarmee vervuld te worden. Wat deze leerling te zeggen heeft is waar en goed. Die ernaar luisteren worden wijs en verstandig. Want het is geen zaak van spitsvondigheden maar wel van groot nut om te leiden op de weg des heils (zie Psalm 78:2; Mattheüs 13:35).
- 14.4. Vers 8 van Psalm 51 zegt dat God in het verborgene wijsheid bekend maakt. De wijsheid der wereld maakt trots en behaagt zichzelf maar de wijsheid van God verootmoedigt, doet ons walgen van onszelf en wordt in het Evangelie door Gods Geest geopenbaard (zie 1 Korinthe 2:7).
- 14.5. Mozes (Psalm 90:12) leert om onze dagen te tellen om een wijs hart van de HEERE te krijgen. Letterlijk staat er לבב חכמה: een hart der wijsheid. En voor “wijsheid” wordt dan niet מושל gebruikt maar חכמה; en dat is belangrijk. Het gaat hier dus niet om een spreuk maar om een zaak. De Engelse King James vertaalt daarom: “that we may apply our hearts unto wisdom” met als verklaring dat met het woord “wijsheid” Christus is bedoeld. Opdat we tot Christus komen. De bedoeling is dat wij mensen die door de zonde maar kort te leven hebben in de vreeze des HEEREN ons leven besteden aan de

voeten van Christus (zie Job 28:28; Psalm 111:10; Spreuken 1:7, 9:10, 15:33; Prediker 12:13).

We leren op school goed te rekenen. We moeten dat ook in geestelijke zin doen: God om genade vragen Die ons leren wil hoe kort de handbreedte van ons leven is aan de ene kant en hoe belangrijk iedere dag van onze genadetijd is aan de andere kant. Dood, oordeel en eeuwigheid zijn zaken waar we ons elke dag zorgen over dienen te maken maar we moeten ook de tijd uitkopen om het ene nodige van de HEERE te ontvangen. Elk uur van de dag brengt ons dichterbij onze eindbestemming. Hoeveel tijd hebben we nog over om God te dienen? Leer leven om te sterven opdat we sterven mogen om eeuwig te leven. Wat in Psalm 90 geleerd wordt behoort tot het hart van de Bijbelse wijsheidsliteratuur.

“Droom niet van een hemel op aarde; verkrijg wijsheid om uw dagen te tellen, en breng uw harten tot geestelijke wijsheid; en indien u zo sterft, mag u zich verheugen, dat uw tijd op aarde voorbij is.” (Hugo Binning)

- 14.6. In Psalm 104 wordt de HEERE geprezen om Zijn werken want Hij heeft ze alle met wijsheid gemaakt (vers 24). Er is niets te weinig, niets te veel op aarde en het een dient het andere; het kan niet anders of hier zit de Schepper des hemels en der aarde achter Die al Zijn werken met wijsheid heeft gemaakt. Door deze wijsheid, zegt Calvijn, is er niets op aarde in verwarring; alles heeft zijn doel namelijk de verheerlijking van Gods grote Naam, de Monarch van het heelal.
- 14.7. Mensen die met God niet rekenen weten geen raad wanneer ze benauwd zijn en hoe ze daaruit kunnen komen (zie Psalm 107:27).
- 14.8. In Psalm 107 lezen we de vraagstelling: Wie is wijs? (vers 43). Hoe weinig van zulke wijzen vindt men (zie Jeremia 9:12; Hosea 14:10). Alleen die wijs zijn verstaan de goedertierenheden des HEEREN. Het middel om wijs te worden is te letten op de blijken van Gods voorzienig bestel. Dat is geheel anders dan zij die de dwaze mening van de wereld volgen en daardoor God versmaden.
- 14.9. In Psalm 111:10 vinden we de bekende uitdrukking die we ook in Job, Spreuken en Prediker vinden.
- 14.10. In vers 98 van Psalm 119 lezen we: *‘Zij maakt mij door Uw geboden wijzer dan mijn vijanden zijn, want zij is in eeuwigheid bij mij’*. Wanneer David de schrijver is van dit alfabet der Godzaligheid zegt hij hoe God door Zijn geboden hem wijsheid had gegeven.
- 15.1. Vanzelfsprekend ga ik bij de exegese van het Bijbelboek Spreuken dieper op de geciteerde Bijbelteksten uit Spreuken (en Prediker) waarin de woorden “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” voorkomen, in. Ik ga ze kort na. Het doel van het onderwijs van Spreuken is om wijsheid en tucht te weten (Spreuken 1:2).
- 15.2. Wat is de vrucht van echte wijsheid? Dat is niet slechts luisteren naar wat gezegd wordt door “wijzen” maar naar hen horen. En dat betekent dan ook: gevolg geven aan hun woorden (Spreuken 1:5-6).
- 15.3. De voor mij belangrijkste tekst in heel het Spreukenboek is Spreuken 1:7a die op meer plaatsen wordt geciteerd. Heel het Oude Testament is er vol van zoals in het voorgaande is gebleken. Het is het opschrift boven elke pagina van mijn studie.
- 15.4. Spreuken 1:20-33 bevat de eerste redevoering van de Opperste Wijsheid. Wie deze Opperste Wijsheid is maakt een intrinsiek onderdeel uit van mijn exegese. Naar mijn mening is deze Opperste Wijsheid (in het Hebreeuws staat er een meervoud: wijsheden) niemand minder dan Christus Jezus, Gods eniggeboren Zoon. Vanzelfsprekend kom ik erop terug.
- 15.5. De (jonge) leerling, mijn zoon genoemd, wordt opgeroepen om zijn oren te gebruiken door wijsheid op te merken (Spreuken 2:2).
- 15.6. Spreuken 2:6 benadrukt – we kwamen dat eerder tegen in het Oude Testament – dat de HEERE wijsheid geeft via Zijn Woord.
- 15.7. Ook in Spreuken 2:10 blijkt dat wijsheid een zaak is van het hart en dat dit bewaart voor verkeerde zaken.
- 15.8. Voor eigenwijsheid is geen ruimte (Spreuken 3:7).
- 15.9. Die mens wordt zalig gesproken die wijsheid vindt (Spreuken 3:13).
- 15.10. Net als elders lezen we ook in Spreuken 3:19 dat de HEERE de aarde door wijsheid heeft gegrond.
- 15.11. Spreuken 3:21 legt er de nadruk op dat je op de wijsheid Gods altijd aan kunt. Daarom moet je haar bewaren.

- 15.12. Mensen die in hun leven wijsheid betrachten ontvangen eer tot hun erfenis (Spreuken 3:35).
- 15.13. Leerlingen worden vermaand wijsheid te verkrijgen want dat is het voornaamste (Spreuken 4:5, 7).
- 15.14. Salomo geeft onderwijs in de weg der wijsheid (Spreuken 4:11).
- 15.15. Salomo vermaant zijn "zoon" zijn wijsheid op te merken (Spreuken 5:1).
- 15.16. De luiaard wordt verwezen naar de mieren, haar wegen te bezien en zo wijs te worden (Spreuken 6:6).
- 15.17. De wijsheid dient als het ware familie van je te zijn met wie je steeds omgaat (Spreuken 7:4).
- 15.18. Spreuken 8 is de tweede redevoering van de Opperste Wijsheid. Zij roept overal en beveelt ieder wie dan ook naar Haar stem te horen (Spreuken 8:1).
- 15.19. Wijsheid is beter dan robijnen of welke edelstenen ook (Spreuken 8:11).
- 15.20. De Wijsheid woont bij de kloekzinnigheid (Spreuken 8:12).
- 15.21. Wie de tucht betracht wordt wijs en verwerpt die niet (Spreuken 8:33).
- 15.22. Spreuken 9 tekent het feestmaal van de Opperste Wijsheid en daartegenover het feestmaal van de Dwaasheid (Spreuken 9:1).
- 15.23. De wijze zal zijn bestraffer liefhebben (Spreuken 9:8).
- 15.24. De wijze is nooit uitgeleerd; hoe meer hij leert hoe wijzer hij wordt (Spreuken 9:9).
- 15.25. Spreuken 9:10a is een herhaling van Spreuken 1:7. Het is het abc en xyz op de school der wijsheid en het fundament van onze ziel genoemd (Ds. F. van Deursen).
- 15.26. Wie werkelijk wijs is heeft nut (Spreuken 9:12).
- 15.27. Een Godvrezend kind verblijdt zijn ouders (Spreuken 10:1).
- 15.28. De wijze leert dagelijks Gods wil oprecht lief te hebben (Spreuken 10:8). Ook hier treffen we de uitdrukking aan "wijs van hart" zoals elders.
- 15.29. In de woorden van de wijze ligt wijsheid (Spreuken 10:13).
- 15.30. De verborgen schat van de wijze is heil (Spreuken 10:14).
- 15.31. Een wijze vreest dagelijks God (Spreuken 10:23).
- 15.32. De wijze spreekt veel dat aangenaam is (Spreuken 10:31).
- 15.33. Met de nederigen is wijsheid (Spreuken 11:2).
- 15.34. De wijze heeft zijn huishouding op orde (Spreuken 11:29).
- 15.35. Die luistert naar heilzame raad is wijs (Spreuken 12:15).
- 15.36. Woorden van een wijze genezen (Spreuken 12:18).
- 15.37. Bij hen die de raad van anderen aannemen is harmonieuze wijsheid (Spreuken 13: 10).
- 15.38. Het onderricht van de wijze leert de strikken die tot zijn ondergang bereid worden te vermijden (Spreuken 13:14).
- 15.39. Wie met wijzen omgaat wordt wijs (Spreuken 13:20).
- 15.40. Wie onder vrouwen wijs is houdt haar huishouding in goede orde (Spreuken 14:1).
- 15.41. De wijze is in zijn spraak voorzichtig (Spreuken 14:3).
- 15.42. Bij de spotter is geen wijsheid (Spreuken 14:6).
- 15.43. Zelfkennis en vergeving zijn de kracht van een wijs mens (Spreuken 14:8).
- 15.44. Door zijn ontzag voor God vreest de wijze om verkeerd te doen (Spreuken 14:16).
- 15.45. Wat wijzen verwerven is rijk zijn in God (Spreuken 14:24).
- 15.46. Wijsheid rust in de boezem van de vrome (Spreuken 14:33).
- 15.47. Kennis sticht wijzen (Spreuken 15:2).
- 15.48. De mond der wijzen verspreiden kennis (Spreuken 15:7).
- 15.49. De spotter wil door wijzen niet aangesproken worden op zijn verkeerd gedrag (Spreuken 15:12).
- 15.50. Een wijs kind verblijdt zijn vader (Spreuken 15:20).
- 15.51. Ontzag voor God leidt tot wijsheid; wie Hem leert kennen eert Hem (Spreuken 15:33). Dit is een herhaling van Spreuken 1:7 en 9:10.
- 15.52. Een wijze kan een in woede ontstoken koning tot rust brengen (Spreuken 16:14).
- 15.53. Het verwerven van wijsheid en kennis is beter dan goud en zilver (Spreuken 16:16).
- 15.54. Wie God vreest is verstandig en wint aan zeggingskracht (Spreuken 16:21).
- 15.55. Een wijze spreekt verstandige woorden en heeft kracht van overtuiging (Spreuken 16:23).
- 15.56. Een dwaas heeft geen ontzag voor God; daarom zal hij nooit wijsheid verkrijgen (Spreuken 17:16).
- 15.57. Verstandigen hebben Gods wijsheid altijd voor ogen (Spreuken 17:24).
- 15.58. Zelfs een dwaas die weet te zwijgen wordt wijs geacht (Spreuken 17:28).

- 15.59. Die op zoek is naar betrouwbare kennis wil zich graag in stilte laten leren (Spreuken 18:2).
- 15.60. Wijzen bewaren wijsheid in hun hart en begeren meer te horen (Spreuken 18:15).
- 15.61. Luister naar goede raad en laat je onderwijzen opdat je wijs wordt (Spreuken 19:20).
- 15.62. Door bovenmatig gebruik van alcohol spot je met je gezondheid. Het maakt je luidruchtig en dwaas. (Spreuken 20:1).
- 15.63. Een wijs koning ruimt alle boosheid weg door streng te straffen (Spreuken 20:26).
- 15.64. Wanneer je een spotter slaat wordt de eenvoudige wijs; de wijze krijgt kennis wanneer je hem vermaant (Spreuken 21:11).
- 15.65. Een wijze is gezegend met overvloed (Spreuken 21:20).
- 15.66. Sterke vestingen worden door een wijze overwonnen (Spreuken 21:22).
- 15.67. Er is niets bestand tegen Gods heilige wil (Spreuken 21:30).
- 15.68. Salomo en andere wijzen willen jong en oud opscherpen tot Godsvrucht (Spreuken 22:17).
- 15.69. Wiens woorden vol wijsheid zijn maakt zijn onderwijzer gelukkig; hij zal zich uitermate verheugen (Spreuken 23:15).
- 15.70. Wie echt wijs wil worden moet zich van ganser harte richten in de weg van Gods geboden (Spreuken 23:19).
- 15.71. De ouders van een zoon die werkelijk wijs en Godvruchtig is zijn bijzonder verblijd (Spreuken 23:24).
- 15.72. Een goede huishouding wordt door ontzag voor de HEERE gefundeerd (Spreuken 24:3).
- 15.73. Een wijze is geestelijk sterk tot welzijn voor zijn land (Spreuken 24:5).
- 15.74. De dwaas kent geen wijsheid (Spreuken 24:7).
- 15.75. Zoals honig zoet smaakt in je mond zo is wijsheid aangenaam voor je ziel (Spreuken 24:14).
- 15.76. Partijdigheid bij de rechtspraak getuigt niet van wijsheid (Spreuken 24:23).
- 15.77. Iemand die naar een goede vermaning luistert is als een sieraad van zuiver goud (Spreuken 25:12).
- 15.78. Of je een dwaas antwoord geeft of niet hangt van de situatie af. Je moet er in elk geval voor zorgen dat je niet net zo dwaas wordt als hij en dat deze dwaas niet denkt dat hij wijs is (Spreuken 26:4-5).
- 15.79. Van een dwaas is meer hoop dan van iemand die eigenwijs is (Spreuken 26:12).
- 15.80. Een luiaard denkt wijzer te zijn dan velen die verstandig oordelen (Spreuken 26:16).
- 15.81. Als een kind God vreest is zijn vader blij en kan hij hen die hem over het gedrag van zijn zoon ter verantwoording roepen ook antwoorden (Spreuken 27:11).
- 15.82. Je moet iemand niet beoordelen naar wat hij heeft maar naar wat hij is (Spreuken 28:11).
- 15.83. De wandel van de wijze wordt gezegend (Spreuken 28:26).
- 15.84. Een jongen die de HEERE liefheeft is zijn ouders tot vreugde (Spreuken 29:3).
- 15.85. Spotters wakkeren woede aan maar wijze mensen stillen nijd (Spreuken 29:8).
- 15.86. Een wijs mens moet geen rechtszaak voeren met een dwaas (Spreuken 29:9).
- 15.87. Een dwaas zegt wat hij weet maar een wijze weet wat hij zegt (Spreuken 29:11).
- 15.88. Een goede opvoeding kweekt bij kinderen ontzag (Spreuken 29:15).
- 15.89. Agur heeft wijsheid van God geleerd (Spreuken 30:3).
- 15.90. In deze verzen vinden we vier spreuken over de zwakste en kleinste dieren der aarde maar die God met wijsheid heeft begiftigd: mieren die in de zomer voor eten in de winter zorgen; konijnen of bergmuizen die hun hol in de rotsen maken; sprinkhanen die zich zonder koning in slagorden verzamelen en alles af eten; en spinnen die zelfs in koninklijke paleizen in hun web insecten vangen (Spreuken 30:24-28)
- 16.1. Prediker, de koning over Israël te Jeruzalem, onderzocht met zijn hart wijsheid om dat wat onder de hemel is te onderzoeken (Prediker 1:13).
- 16.2. Hij heeft veel wijsheid gezien (Prediker 1:16).
- 16.3. Hij wilde met zijn hart veel wijsheid weten maar hij ervoer dat als kwelling des geestes (Prediker 1:17).
- 16.4. In veel wijsheid is veel verdriet (Prediker 1:18).
- 16.5. Ook in wijn is geen wijsheid te vinden (Prediker 2:3).
- 16.6. Ondanks dat hij toenam in eer en macht bleef hij wijs (Prediker 2:9).
- 16.7. Hij heeft wijsheid nagespeurd (Prediker 2:12).
- 16.8. Wijsheid is beter dan wat ook op aarde (Prediker 2:13).

- 16.9. De ogen der wijzen zijn in zijn hoofd (Prediker 2:14).
- 16.10. Salomo heeft meer en meer naar wijsheid gestaan (Prediker 2:15).
- 16.11. In de eeuwigheid is er niet meer gedachtenis van een wijze dan van een dwaas (Prediker 2:16).
- 16.12. Wie weet of zijn kinderen wijs zullen zijn of dwaas (Prediker 2:19).
- 16.13. Een mens kan veel arbeiden in wijsheid maar wie zal het erven (Prediker 2:21).
- 16.14. God geeft wijsheid (Prediker 2:26).
- 16.15. Beter is een arm en wijs jongeling dan een oude en dwaze koning (Prediker 4:13).
- 16.16. Wat heeft een wijze meer dan een dwaas (Prediker 6:8).
- 16.17. Het hart van de wijzen is in het klaaghuis (Prediker 7:4).
- 16.18. Het is beter te horen naar het bestraffen van de wijzen (Prediker 7:5).
- 16.19. De onderdrukking zou een wijze dol kunnen maken (Prediker 7:7).
- 16.20. Het komt niet uit wijsheid voort dat je vraagt waarin de vorige dagen beter geweest zijn dan vandaag (Prediker 7:10).
- 16.21. De wijsheid is goed met een erfdeel (Prediker 7:11).
- 16.22. De wijsheid geeft aan haar bezitters het leven (Prediker 7:12).
- 16.23. Je zelf niet al te wijs houden (Prediker 7:16).
- 16.24. De wijsheid versterkt den wijze meer dan tien heerschers die in een stad zijn (Prediker 7:19).
- 16.25. Ik zeide: ik zal wijsheid bekomen maar zij was nog verre van mij (Prediker 7:23).
- 16.26. Salomo zoekt wijsheid en een sluitrede maar vindt die niet (Prediker 7:25).
- 16.27. De wijsheid des mensen verlicht zijn aangezicht (Prediker 8:1).
- 16.28. Het hart eens wijzen zal tijd en wijze weten (Prediker 8:5).
- 16.29. Ook hier benadrukt Salomo dat hij wijsheid zoekt (Prediker 8:16).
- 16.30. Indien een wijze zou zeggen dat hij het weet zo zal hij het toch niet kunnen uitvinden (Prediker 8:17).
- 16.31. De wijzen en hun werken zijn in Gods hand (Prediker 9:1).
- 16.32. Er is geen wijsheid in het graf daar gij heengaat (Prediker 9:10).
- 16.33. De spijs is niet der wijzen maar tijd en toeval wedervaart hen (Prediker 9:11).
- 16.34. Met een verhaal maakt Salomo duidelijk dat wijsheid dikwijls voor anderen nuttiger is dan voor de bezitter omdat niemand denkt aan de arme man die door zijn wijsheid een kleine stad verlost (Prediker 9:13-18).
- 16.35. Een weinig dwaasheid maakt een man stinkende die kostelijk is van wijsheid en van eer (Prediker 10:1).
- 16.36. Het hart van de wijze is tot zijn rechterhand (Prediker 10:2). Vergelijk Genesis 35:18. Benjamin is de zoon van Jakobs rechterhand, Benoni is de zoon van Jakobs linkerhand.
- 16.37. De wijsheid is een uitnemende zaak om iets recht te maken (Prediker 10:10).
- 16.38. De woorden van een wijze mond zijn aangenaam (Prediker 10:12).
- 16.39. Omdat de prediker wijs was leerde hij het volk wetenschap (Prediker 12:9).
- 16.40. Woorden der wijzen zijn prikkelen en nagelen (Prediker 12:11).
- 17.1. Bij Jesaja en Jeremia horen we vaak bijtende kritiek op de wijsheid van mensen, van Israël en de omringende volken wanneer ze daarop vertrouwen in plaats van op de HEERE. Want Hij zal hun zogenaamde wijsheid vernietigen (Jesaja 3:1-3; 5:21; 10:12-13; 19:11-12; 29:14; 40:20; 44:25; 47:10; Jeremia 4:22; 8:8-9; 9:12, 17; 50:35; 51:57). Later zal de apostel Paulus zich bij die kritiek aansluiten wanneer hij Jesaja 29:14 citeert om daardoor de prediking van de Gekruisigde en Opgestane, in de ogen van grieken en joden een dwaasheid en een ergernis - maar niet alleen bij hen! –als de hoogste Wijsheid centraal te stellen (zie 1 Korinthe 1:19-20).
- 17.2. Een aparte plaats in Jesaja's profetie over de Messias neemt vers 2 van hoofdstuk 11 in: *'En op Hem zal de Geest des HEEREN rusten, de Geest der wijsheid en des verstands, de Geest des raads en der sterkte, de Geest der kennis en der vreeze des HEEREN.'* Later zal de apostel Johannes schrijven over de zeven Geesten die voor Zijn troon zijn (Openbaring 1:4) waarbij hij volgens mij verwijst naar deze tekst van Jesaja.
- 17.3. Christus, zo wil Jesaja in 29:14 verkondigen, is als God en mens in één Persoon tot Zijn Middelaarsambt bekwaam gemaakt wat duidelijk zichtbaar werd bij Zijn doop in de Jordaan toen de Geest Gods Die de wijsheid werkt op Hem neerdaalde (Mattheüs 3:16). Hij is ons geworden wijsheid van God (1 Korinthe 1:30). Vele geslachten hebben deze wijsheid gezocht en niet gevonden maar Christus ontving deze in al Zijn volheid. En hierdoor heeft Hij Zijn werk op aarde tot verzoening van Zijn volk volkomen volbracht.

- 17.4. In Jesaja 31:2 wordt gezegd dat de HEERE wijs is. De profeet zegt dat met een speciale bedoeling en bijna ironisch. De vorsten van Juda dachten dat ze wijs waren door in hun moeiten op Egypte te vertrouwen. Maar de HEERE God is zo wijs, wil de profeet zeggen, dat Hij niet alleen Zijn vloek uitspreekt over hun gedrag maar die vloek ook niet terugneemt. De Wijsheid Gods blijkt enkel Wijsheid te zijn, de wijsheid van de mens enkel dwaasheid.
- 17.5. Jesaja 33 profeteert ten tijde van de oorlog met Assyrië dat wijsheid de sterkte van het behoud van Juda zal zijn en de vreeze des HEEREN hun schat (vers 6). Hier wordt dus ook een verband getrokken tussen de vreeze des HEEREN en wijsheid. Het is een wijsheid die het bolwerk is tot verdediging. En het gevolg daarvan is dat het volk naar Gods geboden luistert als hun ware schat. Niet Egypte maar de HEERE alleen redt en behoudt.
- 18.1. Jeremia legt er net als Jesaja de nadruk op dat je wijs kunt zijn om kwaad te doen (Jeremia 4:22) terwijl de apostel vermaant: Ik wil, dat gij wijs zijt in het goede doch onnozel in het kwade (Romeinen 16:19).
- 18.2. Het volk laat zich bedriegen door de valse pen der schriftgeleerden (Jeremia 8:8-9). Toen was er dus reeds schriftelijk onderwijs in Gods wet maar niet uit God! En daarom ligt er geen wijsheid in. Want ze hebben Gods Woord verworpen. Ze kennen de vreeze des HEEREN niet die het beginsel is van alle wijsheid. Hoe kunnen deze zogenaamde wijzen beweren dat ze enige wijsheid bezitten als ze nog dommer zijn dan redeloze schepselen?
- 18.4. De profeet klaagt erover dat er nauwelijks iemand is onder het volk die werkelijk wijs is door niet anders dan Gods Woord te spreken (Jeremia 9:12). Als ze werkelijk wijs waren hadden ze kunnen zien dat op de afval van het volk de ondergang van stad en land zou moeten volgen.
- 18.5. Klaagvrouwen worden door Jeremia ertoe geroepen om het volk tot wenen te wekken over hun afval van de HEERE en de dreigende ondergang van land en volk in de ballingschap; vrouwen die wijs zijn en ervaren zijn in klagen (Jeremia 9:17).
- 18.6. Je kunt wijs zijn in allerlei burgerlijke en staatkundige kennis, weet de profeet (Jeremia 9:23-24), maar heb je die wijsheid van God gekregen? Of heb jij je dat maar ingebeeld? Achitofel, de raadsman van David, was op die manier wijs. Maar hoe is het met hem afgelopen (2 Samuël 17:23)? Spreuken 3:5 benadrukt: *‘Vertrouw op den HEERE met uw ganse hart, en steun op uw verstand niet’*.
- 18.7. De profeet benadrukt dat de HEERE ook over afgodische heidenen regeert door Zijn wijsheid. Niemand is Hem gelijk ondanks alle wijzen waar zij over beschikken. Hij staat boven alle volken en boven alle goden der volken (Jeremia 10:7, 9, 12).
- 18.8. Jeremia had ook vijanden. Ze beschuldigen hem dat hij een valse profeet is omdat hij niet gemachtigd was door priesters of wijzen (Jeremia 18:18). Jeremia weet zich door God geroepen. Deze priesters en wijzen kunnen dat niet aantonen.
- 18.9. De wijsheid van Theman was zeer beroemd. Theman was de kleinzoon van Ezau of Edom. Hij was geboren uit Elifaz, de zoon van Ezau (Genesis 36:10-11). Maar nu verkondigt de profeet dat hun wijsheid niets vermag wanneer God ten oordeel komt over Edom (Jeremia 49:7). We lezen datzelfde ook bij de profeet Obadja (Obadja 1:8).
- 18.10. Door Zijn wijsheid zal God ook over het hoogmoedige Babel ten gerichte komen en haar zogenaamde wijzen dronken maken (Jeremia 50:35; 51:15, 57).
- 19.1. Wat in de profetieën van Ezechiël opvalt is dat de profeet de woorden “wijsheid”, “wijs”, “wijze” en “wijzen” uitsluitend gebruikt in zijn profetie tegen Tyrus en zijn vorst. Deze wijzen hadden goede verdiensten. Ze waren schippers (Ezechiël 27:8). Ze verbeterden de breuken (Ezechiël 27:9). De koning heeft veel rijkdom en vermogen door hun toedoen ontvangen (Ezechiël 28:4-5). Maar het baat Tyrus en zijn vorst niet vanwege zijn trots. Hun wijsheid voert hen naar het verderf (Ezechiël 28:7, 12, 17).
- 19.2. Heel apart is het vermeld in Ezechiël 28:3. In opdracht van de HEERE moet de profeet tegen de vorst van Tyrus zeggen: Zie, gij zijt wijzer dan Daniël! Kennelijk was de wijsheid van Daniël die de dromen van Nebucadnezar uitlegde wereldberoemd. Eerder (Ezechiël 14:14, 18, 20) noemt de profeet ook Daniël naast Noach en Job vanwege hun gebeden en rechtvaardigheid. Nu roemt hij de wijsheid van Daniël. Het is sarcastisch bedoeld. De koning van Tyrus beroemt zich erop dat hij wijzer is dan Daniël maar hij zal omkomen omdat hij de hoge God niet heeft geëerd. Sic transit gloria mundis: zo vergaat de roem van de wereld. Uit deze tekst blijkt mijns inziens ook dat Ezechiël en

Daniël elkaar in ieder geval gekend hebben. En dat dus het Bijbelboek Daniël niet pas ontstaan is in de tweede eeuw voor Christus!

20. Voor Hosea 14:10 verwijs ik naar het opgemerkte onder 14.8.
21. Voor Obadja 1:8 verwijs ik naar het opgemerkte onder 18.9.
- 22.1. Eerder heb ik er al op gewezen dat voor “wijzen” in Mattheüs 2:1, 7, 16 het woord *μαγοι* wordt gebruikt. Dat is volstrekt uniek. Dat treft men in de Septuaginta niet aan. Blijkbaar zijn ze oosterse, heidense geleerden geweest in allerlei wetenschappen maar vooral in de sterrenkunde. Wetsgetrouwe joden bekommerden zich niet om Christus waar hij geboren was. Maar oosterse, heidense geleerden wel; zij zochten en vonden Hem. Het oosten gaat naar het westen. Heidenen gaan naar de joden om de geboren Christus te aanbidden. De muur des afscheidse is gebroken (Efeze 2:14).
- 22.2. Het is een intrigerend woord: Doch de Wijsheid is gerechtvaardigd geworden van Haar kinderen (Mattheüs 11:19; Lukas 7:35). Zie ook Hoofdstuk 11 van deze studie. Christus, de Wijsheid van de Vader, hoeft Zichzelf niet te verdedigen tegenover hen die Hem verwerpen. Allen die waarlijk in Hem geloven zullen Hem door hun woord en leven openbaar maken als Die Hij waarlijk is: de Vriend van tollenaars en zondaren (zie Spreuken 1:20-33).
- 22.3. In Mattheüs 11:25 zegt Christus: *‘Ik dank U, Vader! HEERE des hemels en der aarde! Dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard’*. Deze dingen zijn dan de verborgenheden van het Koninkrijk Gods. Die zijn voor farizeën en schriftgeleerden (zogenaamde *wijzen en verstandigen*) verborgen. Maar deze verborgenheden worden aan *kinderkens* bekend gemaakt hoewel de geestelijke leiders hen vervloekt omdat zij de wet niet kennen. Zie ook Lukas 10:21.
- 22.4. In Mattheüs 12:42 herinnert Christus het boos en overspelig geslacht van schriftgeleerden en farizeën aan Salomo en zijn wijsheid toen de koningin van het zuiden – de koningin van Scheba (zie opmerking bij 10.3) – koning Salomo bezocht en zijn wijsheid bewonderde. En zie, meer dan Salomo is Christus. Hij is de Koning der koningen Die in Zijn lijden Koning werd zonder onderdanen toen al Zijn discipelen Hem verlieten, ja, zelfs Zijn Vader in de hemel. Zie ook Lukas 11:31.
- 22.5. De mensen vragen zich verwonderd af waar Christus die wijsheid vandaan heeft toen Hij hen in zeven gelijkenissen onderwees in het Koninkrijk der hemelen (Mattheüs 13:54).
- 22.6. Wie zijn de profeten, wijzen en schriftgeleerden die Christus tot schriftgeleerden en farizeën die Hem verwerpen zal zenden (Mattheüs 23:34)? Na Zijn opstanding en de uitstorting van de Heilige Geest heeft Christus deze dienstknechten die genoemd worden naar hun Oudtestamentische ambten (zoals Salomo, de wijze, en Ezra, de schriftgeleerde) gezonden. Denk aan Stefanus, Jakobus, Petrus en Paulus. Volgens Matthew Henry kunnen we de apostelen en evangelisten beschouwen als de *profeten* en *wijzen*, en de leraren en onderwijzers als de *schriftgeleerden*.
- 22.7. Mattheüs 25:1-13 is de bekende gelijkenis van de wijze en dwaaze maagden. Waaruit bleek de wijsheid van de wijzen en de dwaasheid van de dwazen? In deze gelijkenis vinden we het beeld van een huwelijksplechtigheid. De tien met een lamp in de hand moesten de bruidegom begeleiden naar het huis van de bruid. Tien want anders kon er geen huwelijk worden gesloten. Het was tot grote oneer van de bruidegom indien de lampen niet brandende gehouden werden door gebrek aan olie. Soms kon de komst van de bruidegom lang duren. Daaruit blijkt de wijsheid van de wijzen: ze hadden olie mee genomen. De dwazen hadden er niet mee gerekend; daaruit blijkt hun dwaasheid.
- Geestelijk kunnen we deze zaken ook toepassen zonder te vergeestelijken. Het komt aan op genade in het vat van ons hart gewerkt door de Heilige Geest. Immers, ware godsdienst is ware wijsheid. We hebben niet genoeg aan schijn. Uit de goede schat van het hart worden goede dingen voortgebracht. Ons licht moet schijnen voor de mensen in goede werken maar dit kan niet van lange duur zijn tenzij er een werkzaam beginsel in het hart is van geloof in Christus en liefde tot God en onze broeders en zusters.
23. Voor Markus 6:2 verwijs ik naar mijn opmerking onder 22.5.
- 24.1. Heel merkwaardig en wonderlijk dat de Wijsheid Gods in eigen Persoon (Christus naar Zijn Godheid) bij Zijn opvoeding toenam in wijsheid (Christus naar Zijn mensheid). En

dat blijkt dan toen Hij als twaalfjarige in de tempel was te midden van de leraren en Zoon der wet werd (Lukas 2:40, 52). De bekende I. Da Costa¹⁰ maakt de opmerking dat Zijn wijsheid voor toeneming vatbaar was. Bij Zijn aardse vader verdiende Christus Zijn brood als timmerman in het zweet Zijns aanschijns terwijl Hij ons in Spreuken 8:30 getekend wordt als de Werkmeester bij God, Zijn Vader. Zo diep, zo diep heeft Jezus Zich vernederd!

- 24.2. Christus noemt Zichzelf in Lukas 11:49 *'de Wijsheid Gods'*. Zie verder mijn opmerking onder 22.6 en hoofdstuk 11 van deze studie.
- 24.3. Door de mond en wijsheid die Christus Zijn discipelen geeft, dat is: bekwaamheid en vrijmoedigheid in het spreken door de Heilige Geest, zullen hun tegenstanders hen niet kunnen tegenspreken of weerstaan (Mattheüs 10:19; Lukas 21:15). God gaf die genade aan Zijn knechten onder het Oude Testament (zie Exodus 4:12; Jesaja 54:17). Zo schenkt Christus die genade net na de uitstorting van de Heilige Geest ook aan Zijn apostelen onder het Nieuwe Testament (zie Handelingen 6:10; 7:51; 13:8-10). Het is Christus' kroonrecht wijsheid te geven aan mensen die Hij een mond gemaakt heeft. Daardoor weten ze wat ze spreken moeten en hoe ze moeten spreken. Het behaagt God dikwijls niet via engelen te spreken maar via mensen om anderen te overtuigen van de waarheid van Zijn getuigenis; ook tot hun eigen bemoediging.
25. De diakenen in Handelingen 6 (vers 3) moeten mannen zijn, vol van de Heilige Geest en van wijsheid; die dus de gaven van de Heilige Geest ontvangen hebben waardoor ze hun ambt met wijsheid en voorzichtigheid kunnen bedienen. Ik verwijs naar mijn opmerking onder 6.2.
- 26.1. Grieken worden met wijzen vergeleken (Romeinen 1:14) vanwege de daar aanwezige wijsheidsscholen en –leraren die allerlei filosofieën verkondigden.
- 26.2. Heidenen die zich voor wijzen uitgeven zijn dwazen geworden door hun ongeloof omdat ze hoewel ze God kenden Hem als God niet gediend hebben door in hun gedrag de dwaasheid van anderen na te volgen (Romeinen 1:22). De meest ontwikkelde volken in hun wijsheid zijn in godsdienstig opzicht de verst gevorderde dwazen.
- 26.3. Paulus waarschuwt tegen de hoogmoed van eigenwijsheid (Romeinen 11:25; 12:3; 12:16).
- 26.4. Aan het einde van het tweede gedeelte van zijn Brief aan de Romeinen roemt de apostel onder andere in Gods wijsheid (Romeinen 11:33). Dat is dan niet een wijsheid die God aan Zijn kinderen schenkt, maar een wijsheid, die in God Zelf is.
- 26.5. Net als Jesaja en Jeremia vermaant ook Paulus: ik wil dat gij wijs zijt in het goede doch onnozel in het kwade (Romeinen 16:19). Ik verwijs naar mijn opmerking onder 18.1.
- 26.6. Aan het slot van de Romeinenbrief (Romeinen 16:27) roemt Paulus in de alleenwijze God door Jezus Christus. In sommige handschriften ontbreekt dit vers maar in overeenstemming met stijl en inhoud van de hele brief hoort dit vers er helemaal bij. God alleen is volkomen en onfeilbaar wijs. Hij is oorspronkelijk wijs in en door Zichzelf want Hij is de Oorsprong en Springader van al de wijsheid der schepselen, de Vader van alle lichten van wijsheid.
- 27.1. In het algemeen geldt, dat de bestudering van 1 Korinthe een helder licht werpt op de exegese van het Spreukenboek met het oog op Christus aangezien de woorden "wijsheid", "wijs", "wijze" en "wijzen" in alle Nieuwtestamentische Bijbelboeken het meest in 1 Korinthe voorkomen namelijk achttienmaal: dat is bijna een kwart van het totaal.
- 27.2. Sommige teksten zijn (soms met wat andere woorden) aanhalingen van Oudtestamentische Schriftplaatsen, die ik tussen haakjes heb geplaatst. Ik noem 1 Korinthe 1:19-20 (Jesaja 29:14; Job 12:17; Jesaja 19:12; 33:18); 1 Korinthe 3:19-20 (Job 5:13; Psalm 94:11); 1 Korinthe 3:18 (Spreuken 3:7; Jesaja 5:21). Zie verder hoofdstuk 17a.
- 27.3. Uitgaande van 1 Korinthe 1:19 maakt Paulus in vers 20 de zogenaamde wijsheid van joden en grieken bespottelijk en noemt die dwaasheid, vergeleken bij de wijsheid van God die door de in het oog van mensen dwaasheid van de prediking zalig wil maken die geloven. De "wijze" is de gemeenschappelijke naam voor geleerden onder joden en heidenen. De "schriftgeleerde" is de benaming van joodse geleerden. En "onderzoeker dezer eeuw" of "wereldwijze" is die van een griekse geleerde. Door de prediking van het kruis is de geleerde wereld van die dagen compleet in verwarring. Gods plan lag volkomen buiten bereik van de meest scherpzinnige wijsgeer. Maar God bepaalt Zelf de weg. En deze weg is volmaakt.

¹⁰ Zie Bijbellezingen, deel IV, Zwijndrecht, 1985, pagina 219.

- 27.4. Die volmaakte weg tekent de apostel in vers 24 wanneer hij stelt dat Christus de Kracht Gods is en de Wijsheid Gods. Hij is de Kracht Gods voor hen die door hun zonde zwak zijn in zichzelf. Hij is de Wijsheid God voor hen die door hun schuld dwaas zijn in zichzelf. Hij heeft door Zijn kruis en opstanding getriomfeerd over allen die zich aan Hem ergeren en zich tegenover Hem handhaven. En toch, wij leven door Hem Die voor ons op Golgotha stierf. Wij worden gezegend door Hem Die door Zijn kruis voor ons een vloek werd. Wij worden gerechtvaardigd door Hem Die voor ons ter dood veroordeeld werd. Dat is mijn hoogste wijsheid. Zie hoofdstuk 11 van deze studie.
- 27.5. Bovenstaande opmerking wordt bevestigd in de verzen 26-31 van 1 Korinthe 1. Hoewel de eerste christenen beiden onder joden en grieken zwak, dwaas en gering waren in het oog der mensen heeft God hen uitverkoren om Zijn Zoon te verheerlijken en Zijn Evangelie te verbreiden (zie Jeremia 23:5; Johannes 17:19).
- 27.6. De apostel getuigt dat hij zich niet in wijsheid wil verheffen boven anderen door het Evangelie te verkondigen (1 Korinthe 2:1). Want zijn verkondiging is niet gelegen in woorden van menselijke wijsheid maar in de Heilige Geest (1 Korinthe 2:4, 13; 2 Petrus 1:16). Daarom rust uw geloof ook niet op menselijke wijsheid, Korinthiërs, maar in de kracht van God in uw harten betuigd (1 Korinthe 2:5; 2 Korinthe 4:7). Dit fundament rust niet in een wereldse wijsheid die te niet wordt maar in Gods wijsheid tot uw zaligheid in Christus geopenbaard eer de wereld was (1 Korinthe 2:6-7). Zie verder Job 28:21; Romeinen 16:25; 1 Korinthe 4:1; 15:24; Jakobus 3:15.
- 27.7. Paulus vergelijkt zichzelf in 1 Korinthe 3:10 met een wijs bouwmeester die eerst het fundament (de prediking van het kruis en de opstanding van Christus) heeft gelegd om daarop het huis (de gemeente) te bouwen. Zo zie je dat het beeld van een "wijs bouwmeester" wordt gebruikt om een geestelijke zaak aan te duiden.
- 27.8. De betekenis van 1 Korinthe 4:10 is te verstaan tegen de achtergrond van wat de apostel in dit hoofdstuk onder woorden brengt. Er zijn in Korinthe mensen die in hoogmoed denken dat ze wat zijn en zich verheffen op genade. Ze slepen daarmee gemeenteleden mee. Paulus gaat daartegenin. Hij en anderen die de laatste apostelen zijn weten dat ze in het politieke klimaat van de heidense Romeinse overheid ter dood toe zijn overgegeven en een schouwspel geworden zijn in de Romeinse amfiteaters. Ze worden in het oog van mensen dwazen geacht, zwakken en niet in tel terwijl daartegenover hoogmoedige en valse leraren, die meehobbelen met de overheid en menen dat ze op die manier christen kunnen zijn voor wijzen, sterken en heerlijken gerekend worden. En toch behaagt het God juist door zulke "dwazen en zwakken en geminachten" Zijn Koninkrijk te bouwen; in weerwil van alle maatregelen van de Romeinse overheid.
- 27.9. In Korinthe kwamen rechtszaken tussen broeders onderling voor om kleinigheden. Dat werd uitgevochten voor heidense rechters. Paulus acht dat schade voor de zaak van Christus. Hij vermaant om de geschillen liever op te lossen door een oprecht gelovige uit de gemeente ook al is deze bij de meesten het minst geacht maar die wel tot oordelen kundig en dus wijs is (1 Korinthe 6:5).
- 27.10. In 1 Korinthe 12 gaat het over de verschillende gaven die gemeenteleden hebben ontvangen. Dat is niet hun verdienste maar een gave van de Heilige Geest. Zo spreekt vers 8 van dit hoofdstuk over "het woord der wijsheid". Dat betekent niet alleen de verborgenheden van het Evangelie verstaan maar ook voor de gemeente uitleggen. Ook zou het een gave kunnen zijn om diepe spreuken te zeggen (mogelijk alleen door de apostelen) zoals Salomo die had ontvangen.
- 28.1. Paulus roemt niet in vleselijke wijsheid maar in de genade Gods (waarheid in het binnenste om zo te zeggen) wanneer hij het Evangelie van de gekruisigde en opgestane Zaligmaker verkondigt (2 Korinthe 1:12). Vleselijke wijsheid misleidt de mensen voor de eeuwigheid en komt uit de koker van valse apostelen die hun eigen eer en voordeel erdoor willen bevorderen.
- 28.2. Ironisch richt de apostel zich tot die gemeenteleden die wijs zijn in hun eigen oog en de dwaze en valse leraren verdragen. Welaan, laat ik tegenover u onwijs zijn door u het Evangelie van Christus te verkondigen (2 Korinthe 11:19).
- 29.1. In zijn brief aan de Efeziërs benadrukt Paulus de rijkdom en overvloed van Gods genade door Zijn Kerk te doen delen in de wijsheid van het Evangelie van de Zoon van Gods eeuwige liefde waardoor zij voorzichtig wandelt in de liefde in deze boze dagen de tijd uitkopen. (Efeze 1:8; 5:15; Kolossensen 1:9; 4:5)

- 29.2. In vers 17 van Efeze 1 schenkt God de Vader de Heilige Geest in God de Zoon de wijsheid om vervuld te worden met al de volheid Gods.
- 29.3. Paulus wil dat alle machten in hemel en op aarde bekend worden met de wijsheid Gods die veelvuldig is namelijk in het bestraffen van Gods vijanden en in het vertroosten van Gods kinderen (Efeze 3:10).
- 30.1. Paulus vermaant de Christenen te Kolosse te bidden om geestelijke wijsheid, geestelijke wandel en geestelijke groei (Kolossensen 1:9).
- 30.2. Het doel van de Evangelieverkondiging van de apostel is om jood en heiden te leren om in alle wijsheid die ter zaligheid nodig is op Christus alleen te vertrouwen (Kolossensen 1:28; 3:16). Niemand kan zeggen: nu ben ik er want de volmaaktheid is voor de hemel. En toch, in Christus Jezus ben ik volmaakt.
- 30.3. In Kolossensen 2:3 staat de belangrijke zinsnede dat in Christus *'al de schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn'*. Zie ook hoofdstuk 11 van mijn studie. Wat betekent dat? Dat Christus niet alleen de Wijsheid is maar ook dat ik in Hem alles heb wat tot mijn zaligheid nodig is. Iemand zonder geloof begrijpt dit niet maar voor elke gelovige is het geest en leven. Zie verder Openbaring 5:12; 7:12.
- 30.4. Sommige leden van de gemeente matten zich af in allerlei vasten en lichamelijke onthouding, op zich goed wanneer de overdaad je van de HEERE af houdt maar je moet niet denken dat het je een stapje dichtert bij de hemel brengt; want dan is het eigenwillige godsdienst met een schijnrede van wijsheid (Kolossensen 2:23). Typisch Luther is de volgende opmerking: "God wil niet dat het lichaam door ondraaglijk vasten, arbeid of onmogelijke kuisheid verdorven wordt. De zonde laat zich niet afleggen en vernietigen door een monnikskap, door geen vlees te eten of te vasten; de dood kan er niet door worden overwonnen; maar beiden, zonde en dood, steken evengoed onder een grauwe of zwarte kap als onder een rode rok. Maar daar komt het op aan, dat het hart een nieuw licht en een nieuw zegel heeft, voordat men kan zeggen: "ik weet dat God Zich over mij ontfermt en mij liefheeft; want Hij heeft Zijn Zoon gezonden, Hem mens laten worden, opdat ik door Hem zou bezitten overwinning van de dood en het eeuwige leven"".
31. Alleen God is wijs, Timotheüs, zo vermaant de apostel aan zijn geestelijke zoon die hij in zijn banden heeft geteeld. Houd je aan Hem in alle arbeid en persoonlijk (1 Timotheüs 1:17; zie ook Judas 1:25).
32. De Schriften van het Oude en Nieuwe Testament waarin je moeder en grootmoeder jou hebben onderwezen kunnen je wijs maken tot zaligheid (2 Timotheüs 3:15). De nodige wijsheid is dus gelegen in Gods Woord.
- 33.1. Elke gelovige heeft gebed nodig niet alleen een gebed om levenswijsheid in uiterlijk moeilijke omstandigheden maar ook om wijsheid in geestelijke en hemelse zaken waarvan het begin gelegen is in de vreeze Gods. De HEERE schenkt die aan hem en ieder die Hem daar ernstig om smeekt (Jakobus 1:5).
- 33.2. Er is wijsheid van beneden en er is wijsheid van boven. Jakobus geeft de volgende karaktertrekken van die beiden (Jakobus 3:13; 3:15; 3:17).
Wijsheid van beneden is:
a. aards,
b. natuurlijk,
c. duivels met als gevolg nijd en twist. Zie 1 Korinthe 2:6-7.
Wijsheid van boven is:
1) zuiver zonder bijbedoeling en vrij van onreinheid;
2) vreedzaam met alle inspanning om onderlinge vrede te bewaren;
3) bescheiden, vol zelfverloochening;
4) gezeggelijk, leerbaar door argumenten van uit Gods Woord;
5) vol van barmhartigheid en goede vruchten geneigd tot wat goed en vriendelijk is;
6) niet partijdig oordelend en vrij van vooroordeel;
7) ongeveinsd, oprecht en openhartig.
Het gevolg van dit alles is een Godvruchtige, zachtmoedige levenswandel zichtbaar voor alle mensen. Zie ook Job 28:12; Spreuken 2:6; Mattheüs 5:9; 2 Korinthe 9:8; Jakobus 4:8.
34. De apostel Petrus houdt zijn geliefde broeder Paulus in hoge waarde. Daar doet het feit van wat hij in zijn wijsheid in zijn zendbrieven geschreven heeft en moeilijk is om te begrijpen niets af (2 Petrus 3:15-16). Een voorbeeld hoe we als christenen onderling met elkaar dienen om te gaan!

- 35.1. Een belangrijke tekst, waarover hele bibliotheken zijn vol geschreven is Openbaring 13:18. *'Hier is de wijsheid: die het verstand heeft, rekene het getal van het beest; want het is een getal eens mensen, en zijn getal is zeshonderd zes en zestig.'* Ieder leest in het getal 666, het getal van de antichrist, een andere betekenis hetzij van een persoon of een zaak. De een leest er Nero in; de andere: de paus van Rome; een derde: Mohammed (de Islam); een vierde: Napoleon; een vijfde: Hitler; een zesde: het communisme; een zevende: internet met de letters www, enzovoorts. Inderdaad is het getal 6 het getal van een mens terwijl het getal 7 het getal is van God. Het is de hoogste wijsheid om alleen op de HEERE te vertrouwen en niet op mensen wie dan ook (zie Handelingen 1:7)!
- 35.2. In het verlengde van mijn vorige opmerking zien we hetzelfde in Openbaring 17:9. *'Hier is het verstand, dat wijsheid heeft. De zeven hoofden zijn zeven bergen, op welke de vrouw zit.'* De zeven bergen of heuvels waarop de stad Rome is gebouwd zijn Capitolinus, Palatinus, Coelius, Aventinus, Esquilinus, Viminalis en Quirinalis.

Conclusies. Ik kom op grond van dit addendum tot de volgende puntsgewijze en puntige conclusies die belangrijk zijn voor het verstaan van dit Bijbelboek. Sommige conclusies spreken voor zich terwijl andere best opmerkelijk zijn.

1. Terwijl Biblia Hebraica één woord voor "wijs zijn" bezigt gebruikt de Septuaginta negen verschillende woorden met alle negen verschillende betekenissen.
2. Wijsheid in het Oude Testament gaat altijd gepaard met de vreeze des HEEREN; immers Gods wijsheid is in de Thora geopenbaard. Seculiere wijsheid die uit de aard der zaak in de Schrift negatief getoond is kent deze notie niet. Zij die daarop hun vertrouwen stellen tonen daarmee hun dwaasheid. Zie boven onder overige opmerkingen 5.1-3.
3. Alleen de HEERE is wijs van hart. Alle wijsheid komt bij God vandaan al is het werk (de uitleg van dromen, de bouw van de tabernakel of het doen van de huishouding) nog zo eenvoudig. Zie boven onder overige opmerkingen 5.4.
4. Verschillende thema's uit de Pentateuch keren in het Bijbelboek Spreuken terug ondanks dat vele geleerden beweren dat Spreuken nauwelijks connecties heeft met de eerste vijf boeken van Mozes. Zie boven onder overige opmerkingen 5.5-7, 6.1-3.
5. Als de vreeze des HEEREN in het gedrag van het verbondsvolk geen dagelijkse praktijk is zijn de kinderen Israëls (en zij niet alleen!) niet wijs maar buitengewoon dwaas en ondankbaar jegens God hun Weldoener. Zie boven onder overige opmerkingen 6.4.
6. De oplegging der handen in de Naam des HEEREN bij een ambtsdrager of een gelovige als mededeling van de Heilige Geest is een Bijbels gegeven en teken van wijsheid. Zie boven onder overige opmerkingen 6.5.
7. Seculiere wijsheid buiten Israël vinden we onder andere in Sumerië, Egypte, Babyloonië, Thekoa, Edom. Zie boven onder overige opmerkingen 9.2-3.
8. Een grondige exegese van 1 Koningen 3 en 4 is een belangrijk gegeven voor de opvatting dat Salomo de auteur is van het Bijbelboek Spreuken (zie hoofdstuk 16). Zie boven onder overige opmerkingen 10.2.
9. Bepaalde vormen van wijsheid zijn ironie en zwijgen maar er zijn meer vormen; waarover in het volgende hoofdstuk meer. Zie boven onder overige opmerkingen 13.5-6, 8.
10. Er is Wijsheid Gods Die voor ons verborgen is waardoor Hij de wereld en de mensen regeert. Er is ook Wijsheid Gods Die aan ons geopenbaard is namelijk dat wij God vreezen. Zie boven onder overige opmerkingen 13.9.
11. Het is zaak te letten op de meervoudsvorm van "wijsheid", het Hebreeuwse חכמים, chakamim, wijsheden als aanduiding van overvloedige wijsheid. Deze meervoudsvorm wordt in de Statenvertaling weergegeven met "Opperste Wijsheid". Zie boven onder overige opmerkingen 14.3.
12. Het Hebreeuwse woord מַכּוּם duidt op een bepaalde zaak, het Hebreeuwse woord מוֹשֵׁל op een bepaalde spreuk waarin deze "wijsheid" onder woorden is gebracht (zie hoofdstuk 12). Zie boven onder overige opmerkingen 14.5.
13. De hoogste en beste vorm van wijsheid is: God om genade vragen. Zie boven onder overige opmerkingen 14.5.

14. Wat in Psalm 90 geleerd wordt, hoort tot het hart van de Bijbelse wijsheidsliteratuur. Van de bekende Schotse predikant Hugo Binning¹¹ is de uitspraak: "Droom niet van een hemel op aarde; verkrijg wijsheid om uw dagen te tellen en breng uw harten tot geestelijke wijsheid; en indien u zo sterft mag u zich verheugen dat uw tijd op aarde voorbij is." Zie boven onder overige opmerkingen 14.5.
15. Spreuken 1:7a (en soortgelijke Schriftplaatsen) is voor mij de belangrijkste tekst van het hele Spreukenboek. Deze tekst is het abc en xyz op de school van de wijsheid en het fundament van mijn ziel. Heel het Oude Testament is er vol van. Zie boven onder overige opmerkingen 15.3.
16. Eigenwijsheid is weliswaar een vorm van seculiere wijsheid maar daarvoor is geen ruimte in de Bijbel. Het is om die reden een vorm van hoogmoed. Zie boven onder overige opmerkingen 15.8.
17. Als het goed is behoort wijsheid tot onze familie. Zie boven onder overige opmerkingen 15.17.
18. Hoe meer de wijze leert hoe wijzer hij wordt. Zie boven onder overige opmerkingen 15.24.
19. Men moet iemand niet beoordelen naar wat hij heeft maar naar wat hij is. Zie boven onder overige opmerkingen 15.82.
20. Een dwaas zegt wat hij weet maar een wijze weet wat hij zegt. Zie boven onder overige opmerkingen 15.87.
21. Zelfs de zwakste en kleinste dieren der aarde tenminste die wij als zodanig achten heeft God met wijsheid begiftigd; laat de mens daarom niet wanhopen al is hij nog zo gering en zwak. Zie boven onder overige opmerkingen 15.90.
22. In veel wijsheid is veel verdriet. Zie boven onder overige opmerkingen 16.4.
23. Bij de profeten hoor ik bijtende kritiek op het vertrouwen van het verbondsvolk op seculiere wijsheid al is dat vertrouwen nog zo godsdienstig verpakt. Zie boven onder overige opmerkingen 17.1.
24. Ook de profeet Jesaja spreekt van Christus als de Wijsheid Gods. Zie boven onder overige opmerkingen 17.3.
25. Ezechiël weet van Daniël en diens wijsheid en gebed. De conclusie is daarom gewettigd, lijkt me, dat het Bijbelboek Daniël in elk geval niet pas ontstaan is in de tweede eeuw voor Christus maar eerder. Zie boven onder overige opmerkingen 19.2.
26. Reeds in het Evangelie naar Mattheüs blijkt dat de barrière tussen Israël en de heidenen doorbroken is. Zowel Jood als heiden worden op dezelfde wijze zalig namelijk door Christus en het geloof in Hem. Zie boven onder overige opmerkingen 22.1.

---

¹¹ Hugh Binning, zo las ik in F. van Holten, "De strijdende Kerk in Schotland", Leerdam, z.j., werd in 1637 geboren te Dalvenan, Ayrshire, Schotland. Zijn ouders waren John Binning en Margaret M'Kell. Zijn moeder was een predikantsdochter. Ook haar broer Hugh naar wie ze haar zoon had vernoemd was predikant. Zoon Hugh blonk niet alleen door zijn verstandelijke gaven uit maar ook door zijn ernst en vroomheid. Nog voor zijn veertiende jaar vertrok hij naar de universiteit van Glasgow waar hij wijsbegeerte ging studeren. De professoren stonden versted over zoveel geleerdheid en filosofisch inzicht. Na zijn master of arts begon hij met de theologische studie om God in de heilige bediening te kunnen dienen. Toen James Dalrymple, professor in de wijsbegeerte, zijn ambt neerlegde koos de senaat van Glasgows universiteit met algemene stemmen Hugh Binning als zijn opvolger nog geen negentien jaar oud. Drie jaar lang heeft hij die functie vervuld waarbij hij zijn theologische studie voortzette die beëindigd werd met zijn beroepbaarstelling. Op 25 oktober 1649 kreeg hij een beroep van Govan bij Glasgow waar hij op 8 januari 1650 in de kathedraal van het volk werd bevestigd. Toen legde hij zijn hoogleraarschap neer. Niet lang daarna trouwde hij met de predikantsdochter Mary Simpson. Als jong predikant besteedde hij veel werk aan zijn preken maar ook aan zijn taak als zielenherder. Daarnaast studeerde hij veel op een breed terrein. In september 1653 stierf Binning aan tuberculose nog geen 27 jaar oud. Op zijn grafsteen stond de tekst: "Hier is mr. Hugh Binning begraven, een man, die zich onderscheidde door zijn vroomheid, welsprekendheid, en geleerdheid, een aanzienlijk filosoof en theoloog, voor alles een getrouw en aangenaam prediker van het Evangelie, die midden in zijn dienstwerk werd weggenomen. Hij verwisselde zijn vaderland, niet Gods gezelschap, omdat hij, toen hij op aarde verkeerde, wandelde met God." Een tijdgenoot noemde hem een uitnemend taalkundige, wijsgeer en Godgeleerde. En James Durham drukte zich zo uit: als Hugh Binning gesproken had hoefde niemand meer iets te zeggen. Ondanks zijn korte leven heeft Binning heel wat geschreven, oa. "Ettelijke gronden der christelijke religie"; een boek dat ik iedereen aanraad.

27. De verborgenheden van het Koninkrijk Gods worden aan kinderen geopenbaard. Zie boven onder overige opmerkingen 22.3.
28. Christus Die aan Zijn knechten wijsheid geeft om te spreken en hoe gesproken moet worden is de Wijsheid Gods. Zie boven onder overige opmerkingen 22.4, 24.3.
29. Ware godsdienst is ware wijsheid. Zie boven onder overige opmerkingen 22.7.
30. Uit het feit dat Christus bij Zijn opvoeding toenam in wijsheid blijkt hoe nameloos diep Christus Zich toen al heeft vernederd. Zie boven onder overige opmerkingen 24.1.
31. De Bijbelboeken 1 en 2 Korinthe en Kolossensen zijn voor de exegese van Spreuken met het oog op Christus van het grootste belang. Zie boven onder overige opmerkingen 27.1, 4-5, 28.2, 30.2-3.
32. Zonder Spreuken zijn de vermaningen in de apostolische brieven moeilijk te verstaan. Ze verwijzen ernaar.
33. Christus is de Wijsheid Gods en de Kracht Gods. Mijn hoogste wijsheid is dat ik leef door Hem Die voor mij op Golgotha stierf; dat ik gezegend ben door Hem Die door Zijn kruis voor mij een vloek werd; en dat ik gerechtvaardigd ben van mijn zonden door Hem Die voor mij ter dood veroordeeld werd. Zie boven onder overige opmerkingen 27.4.
34. Het fundament van Kerk en gemeente rust niet in menselijke wijsheid maar in Gods wijsheid in Christus.
35. In Christus Jezus ben ik volmaakt. Dat is mijn wijsheid. Ik heb in Hem alles wat tot mijn zaligheid nodig is. Zie boven onder overige opmerkingen 30.2.
36. De hoogste wijsheid is om in alle omstandigheden, persoonlijk, maatschappelijk, nationaal en mondiaal alleen op de HEERE te vertrouwen. Zie boven onder overige opmerkingen 35.1.